

Nordens Vårdscenter

INMONOPOL

Fokus på

ALKOHOLBRUK
OCH SKADOR PÅ ANDRA

Förord

Samhällets kostnader för alkoholskador är enorma. Att begränsa skadorna av alkohol är därför en viktig faktor för att öka folkhälsan och välfärden i våra samhällen. Men det är inte bara den som dricker som riskerar att skadas, utan också familjen, kollegorna och samhället i stort.

Alkoholforskningen visar att generella åtgärder som sänker den totala alkoholkonsumtionen har effekter på skadenivån och därmed också skador på andra. Världshälsoorganisationen WHO:s rekommendationer till länder världen över går ut på begränsad tillgänglighet till alkohol, höga priser och regler som begränsar marknadsföring och reklam, allt med målet att minska alkoholrelaterade skador. I de nordiska länderna med undantag av Danmark, där man kan inhandla alkoholdrycker i dagligvaruhandeln, har vi dessutom fungerande detaljhandelsmonopol som ett sätt att begränsa alkoholens tillgänglighet. Men restriktioner och monopol är inte nog. Ska vi komma tillrätta med alkoholens skadeverkningar på tredje part måste vi arbeta inom hela det socialpolitiska fältet.

Det här är bakgrunden till att Nordens Välfärdscenter tar upp temat alkoholbruk och skador på andra. Med tredje part eller andra avser vi:

- familjer/barn till dem som missbrukar alkohol
- skador i trafiken pga. alkoholpåverkade förare
- folk som råkar ut för alkoholrelaterat våld och slagsmål i utomhusmiljöer
- samhället och arbetslivet pga. nedsatt produktivitet, alkoholrelaterad frånvaro och sjukskrivningar
- arbetskollegor pga. dålig arbetsmiljö, merarbete osv.

I det här temahäftet tar vi upp alkoholbruk och skador på andra från flera olika synvinklar. I många av dem står barnen i fokus, vilket gör arbetet extra viktigt.

Ewa Persson Göransson
Direktör
Nordens Välfärdscenter

Utgitt av
Nordens Välfärdscenter
www.nordicwelfare.org
Desember 2012

Ansvarlig redaktör og utgiver:
Direktør Ewa Persson Göransson
Redaktør Gerd Vidje

Fagansvarlig:
Pia Rosenqvist

Redaksjon:
Gerd Vidje
Helena Lagercrantz
Julius von Wright
Lasse Winther Wehner
Magnus Gudnason
Martina Lybeck
Nina Karlsson
Pia Rosenqvist

ISBN: 978-87-7919-077-1

Opplag: 1000

Grafisk design: www.aasebie.no
Forsidefoto: Svein Erik Dahl
Trykk: Ineko AB

**Nordens Välfärdscenter
Sverige**
Box 22028
104 22 Stockholm
Sverige
Besöksadress:
Hantverkargatan 29
Tel: +46 8 545 536 00
info@nordicwelfare.org

**Nordens Välfärdscenter
Finland**
Topeliusgatan 41 a A
FI-00250 Helsingfors
Finland
Tel: +358 9 694 8082
nvfi@nordicwelfare.org

**Nordens Velfærdscenter
Danmark**
Slotsgade 8
DK-9330 Dronninglund
Danmark
Tel: +45 96 47 16 00
nvcdk@nordicwelfare.org

1	NVC anbefaler	
	Nordens Välfärdscenter rekommenderar	4
2	Fakta	
	Alkoholbruk og skador på andra	7
	Fra sidelinjen: Konsekvenstänkandet som en moralisk korruption	18
3	Fra virkeligheten	
	Alkoholproblem bland kolleger berör oss alla	21
	För upp förebyggande policy på agendan	25
	Våga prata om det	26
	Det gjelder ikke bare deg	28
	Skyld på flasken, skyld på været, skyld på kvinnen	32
	Folk på gata	35
4	Politikk	
	Mer fokus på passiv drikking	41
	Fokus på børn og unge og tredjepart	44
	Helhetssyn som angreppssätt	46
	En ny forebyggelsespakke til brug i kommunerne	48
5	Forskning og framtidens kunnskapsbehov	
	Berusade påvirker andra down under	51
	Forskarkommentarer på skador på tredje part	54
6	Internasjonalt blikk	
	Nya folkhälsoargument i ett frihandelsklimat	57
	Thailand og WHO samarbejder om skader på tredjepart	60
7	Tips	
	Litteratur og lenker	62
8	Sammendrag/Summary	
	Sammendrag på engelsk, islandsk og finsk	65

Nordens Välfärdscenter rekommenderar

1) I samtliga alkoholpolitiska beslut bör skador på tredje part vägas in.

Skadorna på tredje part drabbar den enskilde och samhället på olika sätt, genom ökad kriminalitet, våld, sociala och medicinska skador samt kroppslig och psykisk ohälsa. Både lidandet för den som drabbas och samhällets kostnader är omfattande. För att minimera skadorna måste vi bredda alkoholpolitiken till att även omfatta skador på tredje part.

Att ha en fungerande strategi för förebyggande arbete kring skador på tredje part är ett viktigt led i att förverkliga den nationella alkoholpolitiken.

2) Kommuner och regionala aktörer, såsom landsting i Sverige, bör i sina handlingsplaner ha en klar strategi för hur man minskar och lindrar skador på tredje part.

Kommunerna och landstingen bör ha en klar och tydlig strategi när det gäller skador som uppstår genom andras alkoholmissbruk. Handlingsplanerna bör innehålla uppgifter om vad som skall genomföras för att förebygga och behandla de sociala, medicinska och ekonomiska skadeverkningarna som missbruk av alkohol ger, både för den som dricker och för personer som vistas i närheten av en person som missbrukar alkohol. Detta är särskilt viktigt då många verksamheter inom kommun och landsting har inriktning mot barn, ungdomar, vård och omsorg där personalen kan komma i kontakt med personer som drabbats av andras missbruk.

3) Arbetsplatsens alkoholpolicy bör även inkludera skador på tredje part.

Alkohol har behandlats på olika sätt i arbetslivet i de nordiska länderna. I dagsläget används olika metoder för att ta itu med alkoholfrågor på jobbet. Oftast handlar det om enskilda personers alkoholvanor och mer sällan om psykisk och fysisk ohälsa som beror på att någon i ens närhet missbrukar alkohol. Genom att bredda handlingsplaner och policys till att även omfatta skador på tredje part kan arbetsgivarna minska kostnaderna för produktionsbortfall och sjukfrånvaro.

4) Avsätt resurser för ett ökat nordiskt forskningssamarbete kring alkoholskador på tredje part.

Samhällets totala alkoholkostnader är inte kända, men de är stora och har uppskattats motsvara allt mellan 0,9 och 5,5 procent av de nordiska ländernas bruttonationalprodukter. Uppskattningarna varierar eftersom man i en del fall väger in bara direkta kostnader inom olika samhällssektorer såsom hälso- och sjukvård och kriminalvård, i andra fall gör man en bredare samhälls-ekonomisk beräkning som beaktar indirekta kostnader, som minskad produktivitet och sämre livskvalitet. Kostnader som uppkommer på grund av att man utsätts för andras missbruk finns i varierande grad med i dessa beräkningar, men sättet att beräkna och specificera dem borde utvecklas vidare. För att uppnå effekt av det förebyggande arbetet kring alkoholskador på tredje part måste kunskapen om risk- och skyddsfaktorer vara god. Utökad nordisk forskning på området om verk samma metoder, samt forskning kring vilka de samhällsekonomiska effekterna är skulle generera ny kunskap som i sin tur skulle gagna den nationella alkoholpolitiken.

1	NVC anbefaler
2	Fakta
3	Fra virkeligheten
4	Politikk
5	Fra forskning
6	Internasjonalt blick
7	Tips
8	Sammendrag Summary

Fakta

TEKST: Pia Rosenqvist
FOTO: Svein Erik Dahl

Alkoholbruk och skador på andra

Alkoholbruk är en social företeelse – det ingår i vår kultur, i vårt umgänge, i vardagslivet och särskilt vid festliga tillfällen. Alkoholbruk handlar därmed om flera än de som dricker. Det berör barn och familj, det kan leda till trafikolyckor, bråk, våld och nedsatt produktivitet i arbetslivet

Att dricka alkohol, att bli berusad väcker både förtjusning och förskräckelse. Den här dikotomin har man ofta använt för att karaktärisera oss nordbor och våra dryckesvanor – man har i Norden i olika grad och under olika tider både förhållandevis och fördömt drickandet.

Det är möjligt att den här ambivalensen blivit mindre utpräglad i takt med att det i alla nordiska länder blivit vanligare att konsumera alkohol. Danmark har sedan länge haft en utbredd och hög alkoholkonsumtion och som man ofta säger i Danmark: ett avslappnat förhållningssätt till alkoholen. Inte desto mindre regleras alkoholkonsumtion också i Danmark av formella restriktioner i tillägg till de informella. De informella reglerna är normer, åsikter om till exempel i vilka situationer, hur, när och av vem alkohol kan konsumeras, när det anses vara lämpligt. De formella reglerna rör samma saker men är kodifierade, klarare och mera entydiga. I inget nordiskt land skall man dricka om man är gravid; ungdomar – under 16, i vissa fall 18 eller 20 – skall inte dricka eller skaffa sig alkoholdrycker; på jobbet och i trafiken ska man vara nykter. Orsakerna och bakgrunden till de formella reglerna är många, men ursprunget står ofta att finna i att alkoholen har inte bara önskade utan också oönskade verkningar.

Skador på andra som perspektiv på alkoholbruk och i alkoholpolitiken

De stora ekonomiska kostnaderna, som alkoholens skador på andra, på miljön och på samhället i allmänhet orsakar, har fungerat som tungt argument i diskussioner om samhälls- och alkoholpolitiska åtgärder om alkohol. I takt med att man på olika sätt fäst större vikt vid och också antagit internationella rekommendationer om inte minst barns rättigheter, samtidigt som alkoholkonsumtionen världen över har ökat, har frågan fått förnyad aktualitet.

Den utveckling som skett på tobaksområdet, där kunskaper och insikten om den passiva rökningen och dess allvarliga hälsokonsekvenser innebar, att både politiker och folk i allmänhet starkt engagerade sig för tobaksförbud av olika slag, har varit viktig också på rusmedelsområdet. Skador på andra än alkoholkonsumenten själv har därmed lyfts upp som en aktuell politisk fråga och blivit ett tema i alkoholforskningen. På internationell nivå har tänkandet fått genomslag via Världshälsorganisationen (WHO). WHO stöder projekt, som skall kartlägga omfattningen och arten av alkoholbrukets konsekvenser på andra än konsumenterna själva, i några utvecklingsländer där denna ansats är helt ny.

Sett i ett nordiskt perspektiv är

1 NVC
anbefaler

2 Fakta

3 Fra
virkeligheten

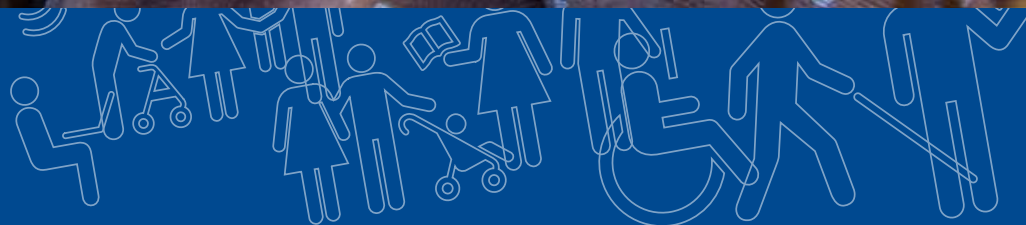
4 Politikk

5 Fra
forskning

6 Internasjonalt
blikk

7 Tips

8 Sammendrag
Summary

inriktningen på alkoholskador på andra än konsumenten själv inte ny. När alkoholen blev en social fråga i Norden i slutet av 1800-talet och särskilt under första hälften av 1900-talet betydde det att stora folkliga rörelser – arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen – tog upp alkoholen som en viktig fråga för demokrati och jämlikhet i samhället och pekade på att alkoholbruket var ett hinder för utvecklingen. Mycket av den tidigare nordiska politiken motiverades av att alkoholbruket, och särskilt då missbruket – berusningskonsumtion, storkonsumtion – orsakar skador inte bara på alkoholkonsumenten utan på hans/hennes närmaste omgivning, på familjen, och på samhället i allmänhet. Den politik som blev resultatet av det synsättet har uttryckligen gått ut på att minimera alkoholbrukets skador. I det jämlikhetsprojekt som den nordiska välfärdsmodellen är ett uttryck för och som alkoholfrågan ingår i har man velat ge medborgarna lika förutsättningar för ett gott liv och undvika stigmatisering eller stämp-

ling av enskilda grupper eller människor med olika problem. Alkoholpolitiken har dominerats av generella förebyggande åtgärder. Visserligen har de mest effektiva medlen – pris och tillgänglighet – blivit allt svårare att upprätthålla i en marknadsdominerad värld, men huvudtanken har dock behållits: att sänka den totala alkoholkonsumtionen är det bästa sättet att förebygga skador. Fokus har med tiden lagts mera på det man ibland kallat punktnykterhet eller alkoholfria zoner: till dem hör ungdomar, trafik, arbetsliv, gravida kvinnor, idrott – allt för att minska skador. Siktet har dock varit inriktat på konsumtionen, konsumenten eller storkonsumenten, man kan till och med hävda, på individen, men sällan på omgivningen, på närstående.

Individualismen har satt spår

I en allt mer integrerad värld som också de nordiska länderna är en del av, påverkar och anpassar sig till, har inte bara marknadstänkandet utan också framhävandet av individen, individualismen satt sina

spår. I diskussioner om alkohol och alkoholpolitik har det allt oftare framförts att alkoholbruket är vars och en ensak, som inte kräver den typ av samhällelig reglering vi varit vana vid.

När man nu igen lyfter fram skador på andra än konsumenten själv riktar det blickarna på alkoholkonsumtionen i sitt sociala sammanhang – som en interaktiv och situationsbunden händelse. Alkoholbruket påverkar inte bara konsumenten själv, utan också andra. Att tobaksrökningen skadade andra än rökaren själv, att sådana som vistades på samma platser som rökare och inandades rök och skadades av den, kom på 1980/90-talet att bli av stor betydelse för begränsningen av rökande på restauranger, pubar, barer och arbetsplatser i allmänhet.

Passivt drickande?

Det passiva rökandet, det att icke-rökare kunde bli sjuka av att inandas tobaksrök som rökare producerade, blev ett viktigt slagord i kampen mot rökning. Kan man då tala om passivt drickande? Ja, det gör man i varje fall i det senaste betänkandet av det norska Helse- och omsorgsdepartementet, från juni 2012, som har rubriken "Se mig! En helhetlig rusmedelspolitik". I betänkandet definieras passivt drickande som de skador och problem som en alkoholkonsument orsakar andra än sig själv, såsom våld, trafikolyckor, foster-skador, lidanden som anhöriga och föräldrar till eller barn av rusmissbrukare utsätts för, hot och trakasserier, ordningsproblem liksom också olika sociala och samhälleliga kostnader. Uttrycket som alltså lånats från uttrycket passivt rökande kan få folk att stanna upp och fundera, även om parallellen och likheten med passivt rökande är begränsad. Att sitta vid samma

bord som en drickande person, eller en missbrukare, leder inte till att de medsittande får i sig alkohol, medan däremot en person som sitter med en rökande person får i sig rök och också kan skadas av röken. De fysiska konsekvenserna av passivt rökande är klart mätbara. Förhållandet mellan drickande och skador, både på en själv eller på andra, är mera komplicerat än det som gäller för rökning. Skadorna är mera situationsbundna och alkoholbruket kan utgöra bara en liten del av ett händelseförlopp som leder till skador.

Olika typer av skador, olika allvarlighetsgrader

När man talar om alkoholmissbrukets konsekvenser på andra än konsumenten själv avser man olika typer av konsekvenser för olika slag av andra. Handlar det om konsekvenser på drinkarens/konsumentens närmiljö eller är de sådana som syns på allmän, samhällelig nivå, t.ex. i form av minskad produktivitet på grund av alkoholrelaterad frånvaro? Om de förstnämnda – de interpersonella, eller relationella konsekvenserna – vet vi att alkoholmissbruk medför psykiska och fysiska lidanden för barn och andra närstående i familjen, att det finns fakta om alkoholens inverkan på fostret, att ett överdrivet alkoholbruk kan påverka familjers ekonomi mm. Men det kan också handla om mindre genomgripande effekter, som störande beteende i restauranger eller på andra offentliga platser, gräl eller slagsmål. När det gäller mera samhällsinstitutionella effekter handlar det om att alkoholmissbruk orsakar kostnader för samhället i form av ökad sjuk- och hälsovård, minskad produktivitet, eventuellt flera förtidspensioneringar, kriminalitet och liknande ting, som inte (bara) drabbar oss som enskilda personer men samhället i stort.

Att bli av med körkortet är en förlust för de flesta, därmed har blåstesterna på vägarna förebyggande effekt.

Hur mycket alkohol kan vi tåla i vårt samhälle?

Alkoholkonsumtionen har sedan 1990-talet ökat klart i Norden och man kan fråga sig om också upplevelserna av störande beteende som en följd av berusning därmed ökat? Eller innebär en ökad alkoholkonsumtion och en eventuellt större mängd berusningstillfällen att vi vänjer oss vid dem? Det är inte bara berusningstillfällenas mängd utan också hur vi förhåller oss till berusning som avgör om och hur störande vi upplever någon annans beteende. Det finns inga klara svar på sådana frågor, men norska data från några år mellan 1964 och 2006 (Nordlund 2008) visade att allt färre beteenden över tid uppfattades som missbruk. En europeisk undersökning där man jämfört befolkningens uppfattning om vad som anses vara missbruk, visar också att finnar och norrmän mera sällan än folk i Mellan- och Syd-europa uppfattade berusning som missbruk (Nordlund et al. 2012). Åtminstone i dessa två nordiska länder ser man ut att ha en relativt hög tolerans för berusning och man kan då fråga sig om de upplevda sociala skadorna snarare minskat än ökat?

Ibland störs vi av att andra dricker alkohol

Vi vet inte särskilt mycket om de mindre allvarliga effekterna på folk i allmänhet, eller vilka erfarenheter människor har av andras drickande, även om detta utgjort ett tema i nordiska frågeundersökningar.

I en undersökning från 1980-talet visade det sig att 22 procent av norska svarspersoner meddelade att de fått en trevlig kväll förstörd på grund av någon annans alkoholbruk (Baklien 1987). I Norden gjordes en sådan undersökning i mitten av 1990-talet. Ett

befolkningsurval från Danmark, Finland, Norge och Sverige deltog i en enkätundersökning, där en fråga handlade om konsekvenser av andras drickande på en själv. Tre olika slag av störande och irriterande moment var de vanligaste: att ha blivit trakasserad av en berusad person på offentlig plats; att ha blivit förolämpad av en berusad person och att ha hållits vaken på natten på grund av oljud från berusade någon gång under de senaste 12 månaderna. Var femte person uppgav något av dessa – danskar och svenskar hade till och med lite högre siffror. För kvinnor fanns dessutom ett ytterligare störande moment: rädsla för någon berusad person på offentlig plats. De som råkat ut för våld eller slagsmål på grund av andras drickande, alltså allvarigare konsekvenser, uppgick till bara någon procent. Den egna alkoholkonsumtionen, särskilt om den inbegrep ofta förekommande berusningsdrickande, var tätare kopplat till negativa upplevelser av andras drickande. Likaså uppgav unga, oftare än äldre, att de på olika sätt störts av andras drickande – ett resultat som kanske inte motsvarar våra föreställningar, men som rimmar väl med det att bråk eller trakasserier oftast sker utomhus, i anslutning till fester och restauranger och att unga människor rör sig mera ute i nöjeslivet än äldre.

Den nordiska jämförelsen från mitten av 1990-talet visade inga större skillnader i mängden eller arten av upplevda negativa konsekvenser mellan länderna, men pekade på att den egna konsumtionen, särskilt ofta förekommande berusning, hänger ihop med att man också råkar ut för situationer som man betecknar som störande, och att kvinnor mer än män, unga mer än äldre gör det. En dansk jämförelse över tid – 1997/98 och

2002 – av Elmeland och Villumsen (2007) kommer till liknande resultat – få upplever allvarliga problem av andras drickande, men många upplever mindre allvarliga incidenter. Norska data från slutet av 1990-talet (Rossow & Hauge 2004) understryker också att upplevelsen av dylika mindre allvarliga skador är något som uppstår i ett socialt sammanhang, i interaktionen mellan människor som konsumerar alkohol, och ofta i större mängder. Man kan därmed säga att kostnaderna för sociala alkoholrelaterade trakasserier drabbar dem som också själva dricker. På så sätt finns det ingen ondsint alkoholkonsument och å andra sidan ett oskyldigt offer, utan båda rollerna innehas av alkoholkonsumenter.

I Finland frågade man om i vilken mån den vuxna befolkningen år 2000 och år 2008 upplevt någon annans drickande som störande på

olika sätt (Huhtanen & Tigerstedt 2010). Resultaten visar att befolkningen oftare upplevt störande beteenden av fulla personer år 2008 än år 2000. En fjärdedel av alla hade år 2000 åtminstone en gång under de senaste 12 månaderna varit rädd för en berusad person någonstans utomhus, men andelen hade år 2008 stigit till en tredjedel. Liksom i den nordiska undersökningen drygt 10 år tidigare var det särskilt kvinnor som blivit rädda för berusade; över 45 % av svarande kvinnor hade känt sig rädda åtminstone en gång under de senaste 12 månaderna, en slående hög andel. Dessutom, ju yngre kvinna desto mer trakasserier eller störande beteende från berusade personer hade hon upplevt. Dessa är höga siffror som väcker till eftertanke, även om resultaten inte säger något om hur allvarliga de här händelserna var, eller rentav om man år 2008

Kostnaden för sociala alkoholrelaterade trakasserier drabbar dem som också själva dricker.

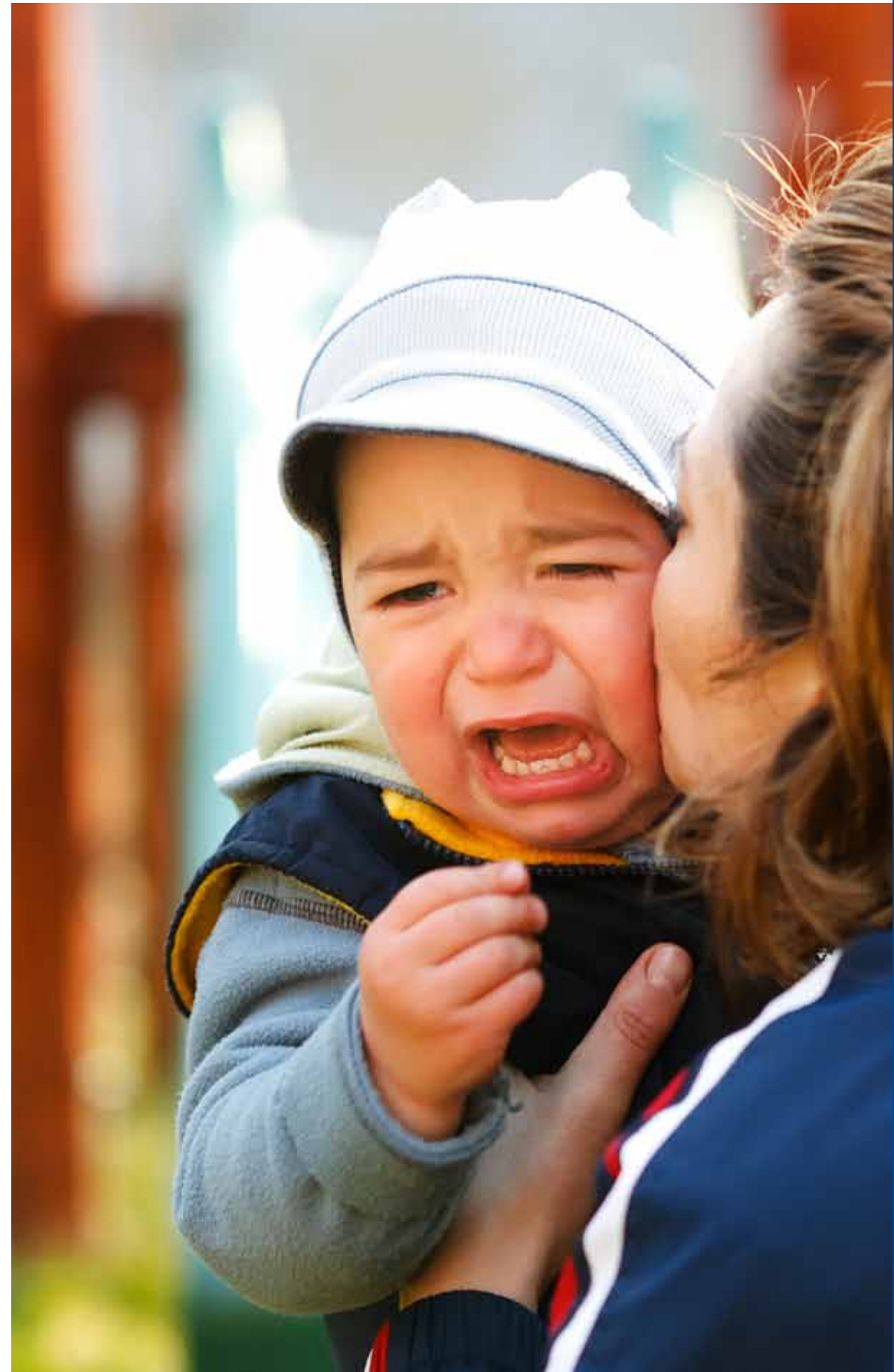
tolererade fylleri i mindre grad och därför oftare upplevde det som störande. I en alldeles färsk enkät i Finland år 2012 (Luhtanen et al 2012) uppger ca 40 % av kvinnorna och cirka hälften av ungdomar att en annan persons berusning skapat otrygghet hos dem. En ny svensk studie (Sundin & Ramstedt 2012) som jämförde olika typer av mått på skador på andra underströk de resultat som fåtts i andra nordiska länder: skadorna upplevs i första hand av kvinnor, unga och storkonsumenter.

Alkoholbruk och familjen

Upplevelser av obehag eller trakasserier från fulla personer på offentliga platser, eller liknande, dvs. inte nödvändigtvis särskilt allvarliga skador på andra, påverkas av det allmänna opinionsklimatet – ibland tolereras berusning mera, under andra tider mindre. I en mera restriktiv tid tenderar man också att uppfatta berusning som obehagligt eller störande. Känslor och uppfattningar som har att göra med närmiljön är eventuellt mindre opinionskänsliga. I den forskning som sökt svar på frågor om skador på andra än alkoholkonsumenten själv i närmiljön och familjen har en ansats bestått i att försöka uppskatta om och hur många som lever i närheten av en alkoholmissbrukande person och i vilken mån detta har menliga effekter på svaranden. Som utgångspunkt är det viktigt att nämna att kvinnor oftare än män berättar om att de lever i familjer eller närmiljö med personer som har alkoholproblem. Detta kan ha att göra med att män vanligen dricker mera än kvinnor och att kvinnor överlag förhåller sig negativare till alkoholkonsumtion, men det kan också bero på att kvinnor, kanske mer än män, tar sig an familjefrågor, ägnar sig åt äldre föräldrar eller vuxna barn.

Kvinnor och män använder alkohol i olika mängder, kvinnor mindre, män mera. Den könsskillnaden har under årens lopp blivit allt mindre i länderna, med bland annat den påföljd att också konsumtionens konsekvenser är andra. Eller, som en finsk forskningsrapport konstaterar: om männens alkoholbruk eller fylleri i familjen kunde leda till våld, bråk och fattigdom hade barnen tidigare en trygghet i sina nyktra mammor eller mormödrar. Även om sålunda kvinnorna fortfarande dricker bara ca en tredjedel av all alkohol i Finland idag är alkoholmissbrukaren i familjen allt oftare hustrun/mamman, eller så dricker båda föräldrarna/paret tillsammans. Raitasalo och Holmila (2012) har genom att studera existerande sjukvårdsregister kunnat konstatera att 1,6 procent av alla barn som föddes år 2002 i Finland hade en mor med allvarliga rusmedelsproblem och att små barn (upp till 7 år) till mödrar med tydliga alkoholproblem har klart större risk att råka ut för olika typer av olyckor eller få beteendestörningar än andra barn.

Rossow et al. har i Norge kartlagt hur många barn som lever med föräldrar som dricker alkohol på ett riskfullt sätt och kom år 2009 fram till att 5–14 procent eller ca 50–150 000 barn under 18 år gjorde det. Andelen varierade beroende på hur man definierade riskfullt alkoholbruk. Norska studier visar också att 11–12 procent av sådana som är i rusbehandling lever tillsammans med barn under 18 år. I Danmark (Kristiansen et al 2008) uppskattades att ca 122 000 barn motsvarande 9,5 procent av alla under 18 år 2008 hade växt upp i familjer med alkoholproblem. En ny dansk studie (Lindgaard 2012) visar att barn i familjer med alkoholproblem belastas sex gånger mer än barn i familjer utan

Barn kan bli rädda och känna sig otrygga när vuxna inte uppför sig som de brukar göra. Vad som av vuxna uppfattas som fest kan bli en mardröm för de små.
(Foto: Ilka-Erika Szasz-Fabian)

dessa problem: bland annat är självmordstankar och psykiska sjukdomar betydligt vanligare bland dessa barn än andra.

Allvarliga alkoholproblem i familjer innebär stora påfrestningar för barnen, med allt från försummelser till dålig behandling och rentav tvångsomhändertaganden. I den svenska rapporten om barn i familjer med rusmedelsproblem, Statens Folkhälsoinstitut (2008), lyfter man fram bland annat instabilitet och oförutsägbarhet i tillvaron, brutna löften, avsaknad av bekräftelse från föräldrarnas sida men också det att barn tvingas ta ett större ansvar för hemmet, eventuell ensamhet och utanförskap och känslor av skuld och skam. Samtidigt är det uppenbart att också begreppen "föräldrar" eller "familjer med missbruksproblem", inrymmer stora skillnader i problemens karaktär och allvarlighetsgrad liksom också i deras konsekvenser för barnen. Dessutom förekommer ofta andra samtidiga problem såsom mentalhälsoproblem i familjerna. Att definiera en förälder som alkoholproblematiker är inte heller entydigt eller enkelt och det händer att barn och vuxna är oense om definitionen (Itäpuisto 2005). Även om barnperspektivet inte varit det förhärskande då familjer med missbruksproblem stått i fokus har det i de nordiska länderna funnits flera projekt och stödföreningar, i tillägg till de offentliga stöd- och granskningssystemen, som lyft fram barnperspektivet. Under de senare åren har perspektiven vidgats ytterligare och fokus har riktats på barnens upplevelser av vuxnas alkoholbruk i hemmen eller i gemensamma aktiviteter i allmänhet. Projekt har tagits upp om, i vilken omfattning och när föräldrars alkoholbruk är "lämpligt" tillsammans med barn och hur barn upplever situationerna (t.ex.

<http://vartfemtebarn.com/> i Sverige; I sällskap av barn www.lastenseurassa.fi/v3_svenska.php i Finland eller det norska AV-OG-TIL med bland annat kampanjen Hvor mange glass tåler barnet ditt? www.avogtil.no/category.php?categoryID=269).

Trafik, våld och annan alkoholrelaterad brottslighet

Konsumtion av alkohol och särskilt berusningskonsumtion av olika slag kopplas ofta ihop med andra, synnerligen allvarliga, skador och olyckor, t.ex. i trafiken och i form av våld och slagsmål. I det flesta

fall är det svårt att på ett entydigt sätt fastslå hur stor andel av orsaken som finns i själva alkoholen, och hur stor i andra medverkande faktorer. När det gäller trafikolyckor förefaller de i stor grad att drabba den drickande själv. I trafikolyckor med dödlig utgång dog år 2010 i Finland 79 personer av vilka de flesta (59) utgjordes av de berusade förarna själva. Av de övriga trafikolyckorna där alkohol var involverad var cirka en tredjedel sådana som drabbade icke-berusade utomstående. En annan viktig aspekt av förhållandet mellan alkohol och trafikolyckor

är vilken roll den totala alkoholkonsumtionen har för brott eller skador i trafiken. Preliminära uppgifter från Norge och Sverige tyder på att en ökning av den totala alkoholkonsumtionen innebär en ökning av mängden alkoholrelaterade brott/skador i trafiken (Norström & Rossow 2012).

Att ökat drickande, eller mera precist en ökning av totalkonsumtionen av alkohol i en befolkning, har samband med mängden våld har undersökts i flera studier. Att sambandet mellan alkohol och våld är beroende av dryckesmönster har senast tagits upp av den

Preliminära uppgifter från Norge och Sverige tyder på att en ökning av den totala alkoholkonsumtionen innebär en ökning av mängden alkoholrelaterade brott/skador i trafiken.

norska forskaren Elin Bye (2011). Hon har konstaterat att länder som kännetecknas av ett berusningsorienterat drickande har starkare samband mellan alkohol och våld, och vidare att en ökande alkoholkonsumtion ger klara uttryck i ökande våldstal.

I en stor del av våldsbrotten är antingen förövaren, offret eller bådaddera alkoholpåverkade – något som också WHO har påtalat (St Meld 30, s. 15) och som lyfts fram i en norsk rapport (Storvoll et al 2010). Våldigt många av dråpen i Norge 2004 – 2009 var rusrelaterade, antingen så att förövaren var berusad eller hade en rusrelaterad diagnos (NOU 2010:3 Drap i Norge i perioden 2004–2009).

Den finska brottsstatistiken från 2011 visar också tydligt att alkoholbruk är tätt sammanvävt med vissa typer av brottslighet, särskilt med misshandel och våld av olika slag. I 60–70 procent av brott mot liv eller misshandel är förövaren alkoholpåverkad. Så kallade offerundersökningar i Norden visar att de som råkat ut för brott ofta också är alkoholpåverkade, män mera än kvinnor.

Även om många våldshandlingar och våldsbrott hänger ihop med alkoholkonsumtion kan man fråga sig om dessa hänt oberoende av alkoholkonsumtionen? Har då alkoholbruket varit orsaken till händelserna? I den internationella forskningslitteraturen har man kunnat visa att ca en fjärdedel till hälften av våldstillfällen hade kunnat undvikas om alkohol inte hade funnits till hands (ur Storvoll et al 2010).

Kan man uttrycka samhällets alkoholskador i pengar eller förlorade levnadsår?

I olika länder har man försökt beräkna de totala kostnaderna av alkoholen för samhället. Det har i huvudsak handlat om kostnader för

social- och hälsovård, inkluderande socialbidrag, sjukvårdsersättningar och (förtids-) pensioner, samt kostnader som berör ordning och säkerhet mm. Även om alltså sådana beräkningar inte ger någon fingervisning om vilka åtgärder som kunde sättas in kan själva uträkningen ge en grov bild av alkoholförhållandena i ett land i stora drag. Många forskare har dessutom påtalat att omräkningen av skador till t.ex. monetära termer ofta innehåller många godtyckliga och abstrakta antaganden och inslag och att det alltså finns skäl att förhålla sig skeptiskt till dessa totalalkyler – även om de inte sällan används i den politiska debatten (NAD 2012).

Alkoholbruk påverkar andras livskvalitet

Kostnadsberäkningar har gjorts bland annat i Finland och Sverige och utan att komma in på summorna kan vi kort konstatera att de totala kostnaderna vanligen beräknats i miljonbelopp. År 2002 beräknade man i Sverige alla de kostnader som alkoholbruket medförde och gjorde då också en beräkning av förlorad livskvalitet i så kallade QALY, livskvalitetsjusterade levnadsår. Det var första gången man i forskningen tog med sådana mått på förlorad livskvalitet på grund av alkoholbruk. Förutom effekten på konsumenterna själva beaktas skattningar av problemkonsumenters påverkan på sin familj och vänner livskvalitet. Av den totala summan av förlorade QALY drabbade cirka halva förlusten andra än konsumenterna själva (Johansson et al 2002). Liknande senare beräkningar i Australien (se intervju med Laslett på sid 51) understryker ytterligare att alkoholbrukets konsekvenser berör inte bara konsumenterna själva utan i högsta grad deras näromgivning.

Foto: laflor

2

Fakta

FAKTA OM ALKOHOL OCH FOSTERSKADOR

Internationell och nordisk forskning har påvisat att alkohol påverkar utvecklingen av fostret, dess kropp och centrala nervsystem. Ju större alkoholkonsumtion under graviditeten och ju flera tillfällen av berusningskonsumtion, desto större är risken för fosterskador. FAS är en diagnosbeteckning för en mycket allvarlig alkoholrelaterad fosterskada, som bland annat tar sig uttryck i småväxthet, särskilda anletsdrag och hjärnskador. FAS barn kan också ha andra missbildningar. FASD är en diagnos som innehåller mindre störningar och mindre skador på det centrala nervsystemet. Antalet barn som föds med FAS varierar, men utgör mellan 0,5 och 1,5 procent i västvärlden. FASD hos barn är vanligare (ur Storvoll et al 2010; Statens folkhälsoinstitut 2009).

I alla nordiska länder rekommenderas att gravida kvinnor låter bli att röka, dricka eller använda droger. I Danmark och Sverige rekommenderar man att unga kvinnor, som planerar en graviditet, helt skall avhålla sig från alkohol; i Norge rekommenderas unga kvinnor i en sådan situation att se över och eventuellt ändra sina alkoholvanor, medan man i Finland råder unga kvinnor som kan tänkas bli gravida att låta bli att dricka sig berusade.

Råden kan man hitta i "En bra start" utgiven av Statens folkhälsoinstitut 2009 i Sverige.

Den danska rekommendationen finns på www.sst.dk/Sundhed%20og%20forebyggelse/Graviditet/Anbefalinger%20til%20gravide/UdmeldingerOmAlkohol/Gravide.aspx

Den norska finnes på "Forebyggelse og behandling" – rapport fra en expertgrupp, 2005 vid det dåvarande Sosial- og helsedirektoratet i Norge.

Den finska i broschyren "Vi väntar barn" som har utgivits av THL år 2012. www.thl.fi/thl-client/pdfs/ab13b5d1-cdaf-4211-9081-da8577842dce

Konsekvenstänkandet som en moralisk korruption

Det är viktigt att tänka på alkoholbrukets olika konsekvenser men i den här texten vill jag peka på en risk som finns gömd i ett särskilt slags överbetonat konsekvenstänkande.

I sin bok Om friheten försöker John Stuart Mill skapa en filosofi som förebygger oförrätter. Den centrala frågeställningen i Mills projekt är att bestämma i vilken grad samhället kan utöva kontroll över individen. Enligt Mill finns det ett enda fall där det är berättigat att utöva tvång: då individens handlingar kan skada någon annan. Mills maxim brukar traditionellt formuleras i enklare termer: vi bör få handla som vi vill bara våra handlingar inte begränsar andras frihet. Den intressanta frågan här blir hur och när våra handlingar kan skada andra. En rad mångtydiga frågeställningar öppnar sig beroende på vad vi betraktar som skada. Om vi tänker på Mills tes utgående från alkoholbruk, kunde en tolkning vara att ingen har rätt att ingripa i en persons drickande även om det skulle leda till att han dricker ihjäl sig. Men det här perspektivet är inte speciellt hållbart: kan jag på allvar påstå att min hälsa (eller min bortgång) bara angår mig? Vissa konsekvenser av alkoholbruk kan vara iögonfallande direkta, medan andra blir långsamt synliga. Tänk till exempel på hur alkoholbruk på olika sätt kan vara skadligt om vi utgår från frågor om familj, arbetsplats, hälsa,

trygghet, trafiksäkerhet eller samhällelig produktion.

Att tänka på konsekvenserna är ett grundläggande element i vårt moraliska tänkande: ansvarsfullt beteende innebär att man tar andra i beaktande och tänker på hur våra handlingar kan påverka andra. Men det finns en del risker i att uteslutande fokusera på konsekvenserna. Då konsekvenstänkandet rationaliseras och renodlas finns det en risk för att det förvandlas till en åskådning med ett särskilt sätt att resonera kring moraliska frågor som i själva verket hotar att göra av med hela moralen.

Konsekventialism

Det slags moralfilosofiska tänkande som betonar konsekvenserna på ett renodlat sätt brukar man kalla för konsekventialism. Ett typiskt exempel är den moderna utilitarismen som betonar att moraliska handlingar ska maximera nyttan. Den moderna utilitarismen har sina rötter i Mills tänkande men är mer renodlad och nyttobetonad. Den är en utpräglad kalkylmoral där den rationella grunden för moralen baserar sig på den totala samhälleliga nyttan (som består av den gemensamma summan av individuella nyttor). Utilitarismen implicerar en beredskap att offra den

enskilda individens nytta för den större samhälleliga nyttan, eftersom individen endast är en cell i den större samhällsorganismen. I och med att utilitarismen sätter större värde på det som görs i stor skala, är det utilitaristiska tänkandet särskilt lockande ur ett politiskt perspektiv där man diskuterar svåra och omfattande åtgärder som riktar sig till stora segment av populationen. Vilken som helst politisk åtgärd kommer att missgynna en del av befolkningen. Ett vaccinationsprogram som räddar miljontals liv kommer till exempel också att resultera i en del dödsfall hos personer som kanske aldrig skulle ha insjuknat i det man ville skydda dem mot.

Ett paradexempel

För utilitaristen är vaccinationsprogram ett paradexempel i och med att det är uppenbart att de negativa effekterna är minimala i förhållande till den samhälleliga nyttan. Det moraliska beslutsfattandet känns problemfritt då man med kalkylator i hand kan räkna ut var det maximala värdet ligger: vaccinationer ger färre lik. Eftersom vaccinationsprogrammet är moraliskt berättigat har konsekventialisten sitt på det torra och behöver inte till exempel bemöda

sig om att be om förlåtelse av offrens familjer. Konsekventialismen erbjuder en beslutsprocedur där man kan resonera sig fram till den moraliskt rätta handlingen till och med i de mest extrema situationer. Konsekventialister uppfattar det här som den stora dygden i sin handlingsteori. Ironiskt nog kunde man därför säga att konsekventialismen inte egentligen är intresserad av konsekvenserna av våra handlingar: den handlar mera om att applicera en formel som kringgär den moraliska komplexiteten och rättfärdigar våra beslut.

Mycket av vårt vardagliga moraliska tänkande handlar inte i första hand om hur vi bör handla utan snarare om hur vi ska förstå våra egna och andras handlingar. Vaccinationsexemplet blottar hur konsekventialisten resonerar kring moraliska frågor om liv och död. Korruptionen i det konsekventialistiska tänkandet ligger i hur kallt och obekymrat man förhåller sig till offren och till själva frågeställningen. Problemet med ett rationaliserat konsekvenstänkande är att det kan resultera i en form av tunnelseende. Konsekventialismen som jobbar med abstraktioner gör oss blinda för människan som utsätts för åtgärden: den hindrar oss att se vad vi betyder för varandra.

2

Fakta

Tom Kettunen er filosof og vetenskaplig redaktör för Nordic Studies on Alcohol and Drugs.

Fra virkeligheten

TEKST: Caroline Lagercrantz
FOTO: Christel Lind

Alkoholproblem bland kolleger berör oss alla

Vad gör man om man misstänker att en kollega har alkoholproblem? Kanske är man "bussig" och täcker upp för den som försover sig, missar deadline och inte riktigt presterar som vanligt. Men i själva verket bidrar kollegornas agerande till att förvärra problemet.

1	NVC anbefaler
2	Fakta
3	Fra virkeligheten
4	Politikk
5	Fra forskning
6	Internasjonalt blick
7	Tips
8	Sammendrag Summary

I 90 procent av fallen växer det skadliga alkoholbruket fram. Det vanliga är att kollegorna "hjälper till" att skapa problemet genom att "ställa upp" för den som har problem. Om situation tillåts bli värre leder det till irritation och ryktesspridning och i värsta fall till att personen blir utfrys.

– Vad vi istället försöker lära ut är att tidigt ta upp frågan med den som är drabbad och inte "vänta ut lukten av alkohol". Du är inte snäll för att du gör någon annans jobb. Omedvetet säger vi att det är ok med det skadliga bruket och vi gör kollegan en otjänst, säger Kerstin Redig, vd på Alna, expert på skadligt bruk i arbetslivet.

Det handlar mycket om vilken kultur som finns på företaget och hur ledningen hanterar frågor kring arbetsmiljön. En god arbetsmiljö förebygger stress och skadligt bruk. Det gör det möjligt att ta upp svåra frågor innan det går för långt, medan stress och tillgänglighet till alkohol utgör riskfaktorer. Tydliga regler som gäller alla skapar trygghet och förutsägbarhet, betonar Kerstin Redig.

Funnits i 50 år

Cirka en miljon svenskar har en riskabel alkoholkonsumtion. Det motsvarar cirka 20 procent i arbetslivet. En halv miljon har utvecklat ett skadligt bruk av alkohol, 250 000 är alkoholberoende. De allra flesta finns i arbetslivet. Skadligt bruk påverkar inte bara den som är drabbad, arbetsmiljön påverkas negativt och det kostar mycket pengar i form av produktionsbortfall. Det är alltså en angelägen fråga för hela arbetsmarknaden.

För femtio år sedan grundades Alna, som hjälper företag och organisationer runt om i Sverige att hantera skadligt bruk i arbetslivet. Det kan gälla alkohol, droger, läkemedel och spel. Det kan också

beröra nyare fenomen som skadligt bruk av sociala medier och shopping.

Alna ägs av de centrala organisationerna på arbetsmarknaden: Svenskt Näringsliv, Sveriges Kommuner och Landsting samt fackförbunden LO, TCO och Saco. Alna har serviceavtal med 500 arbetsgivare med sammanlagt 310 000 anställda.

Nordiskt samarbete

Varje år genomförs en nordisk konferens kring skadligt bruk i arbetslivet då Sverige, Norge och Finland deltar. Syftet är att utbyta erfarenheter och forskning mellan de nordiska länderna. Konferenserna har anordnats sedan slutet av 1990-talet, och både Danmark, Island och Färöarna har deltagit vid olika tillfällen.

Olika förutsättningar

Hur hanterar då företagen frågan om skadligt bruk på arbetsplatsen? De mindre företagen, med färre än 100 anställda, har ofta inte tid med eller resurser att arbeta förebyggande med frågan. Chefen eller personalansvariga kommer ofta akut när problem redan uppstått med en anställd. När det gäller de mellanstora verksamheterna, med mellan 100 och 500 anställda, varierar det hur de jobbar med skadligt bruk.

– De större arbetsgivarna, med mer än 500 anställda, jobbar ofta strategiskt och förebyggande eftersom de insett att det kostar mycket att inte jobba aktivt med frågan, säger Kerstin Redig.

Kulturkartläggning

Arbetsgivare som har serviceavtal med Alna erbjuds hjälp att upprätta en policy kring skadligt bruk på arbetsplatsen. Men först genomförs en kulturkartläggning, då Alnas experter besöker arbetsplatsen och undersöker de värderingar och

synsätt som präglar verksamheten, både de som råder nu och det man vill uppnå. Det är en viktig grund för att policyn ska fungera i praktiken.

– Ledningen kanske tycker att det finns bra och tydliga regler kring de här frågorna, medan medarbetarna inte uppfattar det så. Det kan ta tid att nå en gemensam syn på vilka regler som gäller, säger Kerstin Redig.

Lång process

De arbetsgivare som har serviceavtal med Alna får ett telefonnummer dit chefer och anställda kan ringa för råd, stöd och hjälp. Ofta är det chefen som ringer Alna för att få råd om en anställd som har problem med alkohol. Den anställda och chefen får sedan träffa en psykolog på Alna då man tillsammans går igenom situationen på jobbet. Sedan vidtar två parallella processer. Psykologen gör en

utredning kring orsaken till problemet och personen blir sedan rekommenderad behandling om han eller hon är motiverad. Under tiden får chefen råd och stöd från Alna.

– De flesta med alkoholproblem har andra svårigheter också. Det kan handla om svår sorg, depression och andra psykiska problem. Då kan alkohol fungera som ett "läkemedel", en legal drog som är socialt accepterad, säger Kerstin Redig.

Efter behandlingen, som kan ta upp till ett år, klarar en del att dricka alkohol kontrollerat, medan andra helt slutar att dricka.

– Vi måste komma ihåg att det inte handlar om dålig karaktär hos den som är drabbad utan om en sjukdom. Vi behöver få bort skamstämpeln kring alkoholproblem och se till att människor får hjälp i ett tidigt skede, säger Kerstin Redig.

– Vi måste komma ihåg att det inte handlar om dålig karaktär hos den som är drabbad utan om en sjukdom, säger Kerstin Redig, expert på skadligt bruk i arbetslivet på Alna. (Foto: Alna)

TEKST: Caroline Lagercrantz
FOTO: Christel Lind

För upp förebyggande policy på agendan

På företaget Pilkington Floatglas AB arbetar man sedan några år aktivt och strategiskt med frågan om skadligt bruk på arbetsplatsen. Företaget som tillverkar glas för industrin har 220 anställda på huvudkontoret i Halmstad.

För tre år sedan reviderade man den gamla alkohol- och drogpolitiken. När man upptäckte några fall med anställda som hade missbruksproblem blev det tydligt att den gamla politiken inte höll.

– Förr om någon kom påverkad till jobbet skickade man hem personen och låste den. Den gamla politiken var ett dokument i en pärm som inte användes aktivt, säger Mats Wahlstedt, huvudskyddsombud på företaget.

Arbetar förebyggande

Pilkington Floatglas skaffade ett serviceavtal med Alna och ledningen och alla anställda gick en halvdagsutbildning i Alnas regi. Företaget har efter det uppdaterat sin egen policy mot skadligt bruk på arbetsplatsen. Nu jobbar man förebyggande på ett helt annat sätt än tidigare.

– Det är viktigt att alla medarbetare får utbildning kring de här frågorna så att vi talar samma språk, säger Mats Wahlstedt.

Cheferna har lärt sig se tecknen på att en anställd har alkoholproblem på ett tidigare stadium. Det är svåra och känsliga frågor.

– Det kan vara svårt att ta till sig att man har problem och kollegorna vill inte "tjalla" på någon. Vi håller på att genomföra en slumpmässig alkoholkontroll och en del av de anställda är kritiska och tycker att det är integritets-

kränkande. Men det är viktigt att betona att det både handlar om tjänstbarhet, att man ska fungera på jobbet, och omsorg om den enskilde, säger Mats Wahlstedt.

Arbetet är aldrig slutfört utan det handlar om att ständigt förkovra sig.

– Med nya generationer kommer nya former av missbruk. Vi är rätt så bra på banan, men arbetet fortsätter, säger Mats Wahlstedt, huvudskyddsombud på Pilkington Floatglas AB.

Våga prata om det

Tendensen idag är att det dricks mindre på arbetsplatsen och på arbetstid, men desto mer i sociala sammanhang i samband med jobbet. Anställda beskriver att de känner förväntningar på sig att dricka i sociala sammanhang och upplever att det är problematiskt att tacka nej.

– Vi måste bli tryggare i att tala om svåra saker och inte vänta tills problemet har uppstått, säger Camilla Lynne Bakkeng (t.v.) och Elisabeth Ege.

Den beskrivningen ger Elisabeth Ege, direktör, och Camilla Lynne Bakkeng, seniorrådgivare, på AKAN kompetenscenter i Norge.

Forskningen visar på en gråzon mellan arbete och fritid där alkohol spelar en viktig roll. Det kan vara sociala arrangemang som kurser, seminarier, resor och representation. Många arbetsplatser har

after-work då man träffas efter jobbet. Det är en viktig del av nätverkandet på jobbet och det kan vara svårt att avstå från alkohol i de situationerna. Arbetsplatsens regler kring alkohol blir också otydliga i de sammanhangen. Det blir upp till den anställde själv att avgöra hur mycket han eller hon bör dricka.

I takt med att arbetslivet blir mer flexibelt och internationellt har den här gråzonen vuxit.

– Anställda beskriver att de känner förväntningar på sig att dricka i sociala sammanhang och att det kan vara svårt att tacka nej. Det är ett problem att vi inte talar om de här gråzonerna och vad som är ett acceptabelt alkoholintag. Då finns det ingen enighet eller gemensam förståelse kring vad som förväntas av den enskilde, säger Camilla Lynne Bakkeng.

Tala om svåra saker

Det första viktiga steget är alltså att börja tala om problemet. 90 procent av den vuxna norska befolkningen dricker alkohol, medan 10–15 procent av de anställda har ett riskfyllt alkoholintag. Men gränsen mellan måttfullt och riskabelt alkoholintag är inte självklar och man kan gå in och ut ur olika former av alkoholvanor. Det är en fråga som inte bara berör de få som eventuellt har problem med alkohol, utan den berör alla anställda.

– En tydlig policy kring skadligt bruk talar om var gränserna går och ger en gemensam förståelse av vad som gäller på arbetsplatsen. Policyn ska också innehålla tydliga riktlinjer vad som händer

när någon går över gränsen. Det skapar förutsägbarhet och trygghet för alla, säger Elisabeth Ege.

Det är viktigt att bidra till en företagskultur där man vågar tala om svåra saker och där man bryr sig om varandra, och inte att man är "ute efter någon".

– Vi måste bli tryggare i att tala om svåra saker och inte vänta tills problemet har uppstått. Därför är det viktigt att lära upp chefer i att ta svåra samtal och att lita på det de observerar, säger Elisabeth Ege.

Balance

AKAN erbjuder ett gratis självtestprogram på internet som kallas Balance. Balance är inget behandlingsprogram utan handlar om upplysning och motivationsarbete byggt på positiv psykologi. Där kan var och en i lugn och ro testa hur mycket man dricker och få information om alkoholintaget ligger på en acceptabel eller riskabel nivå. Användarna får tips om stresshantering och råd om vidare behandling om man har ett riskabelt alkoholintag.

– Hittills har minst 20 000 normmän testat sina alkoholvanor genom Balance. Ju fler som testar sig desto bättre. Det är en vinst att frågorna kommer upp på agendan, säger Camilla Lynne Bakkeng.

AKAN

AKAN arbetar sedan 1963 för att förebygga skadligt bruk i arbetslivet. Organisationen finansieras av den norska staten, arbetsgivarsidan NHO och arbetstagersidan, norska LO. AKAN har sitt huvudkontor i Oslo och har verksamhet i hela Norge.

AKAN samlar också fakta och forskning kring skadligt bruk i arbetslivet. I en undersökning bland 6 300 anställda uppgav 25 procent att de tycker att det dricks för mycket alkohol i jobbsammanhang. Forskning pekar på att 30 procent av korttidsfrånvaron samt 15 procent av långtidsfrånvaron är alkoholrelaterad. Den totala årliga kostnaden för arbetslivet på grund av bruk av alkohol beräknas till mellan 11,5 och 12,5 miljarder norska kronor.

Det gjelder ikke bare deg

De aller fleste av oss vet hvordan alkohol påvirker oss, på godt og vondt. Men hvis du velger å drikke alkohol handler det ikke bare om deg. Har du tenkt på hvordan de rundt deg påvirkes?

Kari Randen, daglig leder av AV-OG-TIL, ønsker å bygge bro mellom ulike synspunkter i alkoholdebatten.

Dette er innledningen til en av AV-OG-TIL sine kampanjer rettet mot vanlige folk med et normalt alkoholforbruk. I Norge har det over tid blitt vanligere å drikke på hverdager, samtidig som den tradisjonelle helgedrikkingen har fortsatt. Nye generasjoner drikker mer enn generasjonene før dem, og alkohol er blitt mer tilgjengelig. Summen av dette fører til mer

risiko knyttet til alkoholbruk. Kampanjen setter fokus på hvordan enkeltpersoner kan reflektere rundt og forholde seg til eget alkoholbruk.

– Gjennom kampanjen ønsker vi å bidra til at folk tenker gjennom hvordan man påvirker omgivelsene sine, før man eventuelt velger å drikke. Nettopp fordi vi er så mange er det vanlige folk som

forårsaker de største skadene på andre, sier Kari Randen, daglig leder av AV-OG-TIL.

Hun er ikke ute etter å moralisere, men ønsker heller å bygge bro mellom ulike synspunkter i alkoholdebatten. – Vi må snakke om alkohol på en måte som folk kjenner igjen, tilnærmingen må oppleves som sann og relevant. Poenget er at folk skal tenke seg om før de drikker og være bevisst på det de gjør. Så får man velge selv – og ta konsekvensene av valgene sine, sier hun.

Hvor mange glass tåler barnet ditt?

– Holdninger og sosiale normer spiller en stor rolle. Vi aksepterer at vi ikke skal drikke på jobben, samtidig er det mange som ødelegger helg etter helg for barna sine med drikking. Ikke nødvendigvis sanseløs fyll. For barn kan det oppleves rart og ubehagelig og de kan bli utrygge når foreldrene oppfører seg annerledes enn de pleier, sier hun. "God stemning" betyr ikke alltid det samme for barn og voksne. Hvis man drikker alkohol kan det være vanskelig å bedømme når det går fra trivelig til utrivelig for barn og andre voksne i familien, sier hun.

I førjulstiden drikker de fleste mer enn ellers, og mange drikker veldig mye mer. En fersk undersøkelse som Ipsos MMI har gjort på oppdrag for AV-OG-TIL, viser at seks av ti drikker på fest selv om barna er med.

– Derfor oppfordrer vi folk til å tenke gjennom en del ting før de går på fest: Hvor mange glass tåler barnet mitt i kveld? Hva synes egentlig ungene mine om at jeg drikker? Hvor går grensen før jeg føler meg beruset? Barn er totalt avhengige av de voksne rundt seg og i motsetning til oss voksne kan

3 Fra virkeligheten

Alkovett er å ta hensyn. Til den du bor sammen med. Til barna dine. Til venner og familie. Til kollegaer på jobben. Alkovett er å tenke gjennom hvordan omgivelsene påvirkes, før du drikker alkohol.

KF65SCREENPLAY Foto: Kai Myhre

Hvor mange glass
tåler barnet ditt?

Hvor mye du vil drikke sammen med barn velger du selv.
Og det er lurt å tenke over det på forhånd.

Les mer om barn og alkohol på www.avogtil.no

AV·OG·TIL*
UTEN ALKOHOL

ikke barna velge å forlate festen. Vi retter ingen pekefinger, men ønsker å sette søkelys på barnas perspektiv i sammenhenger der det drikkes alkohol.

Alkoholfrie soner

Folk kan ha ulikt syn på alkohol, men de fleste er enige i at noen ganger passer det ikke. AV-OG-TIL har definert sju alkoholfrie soner som tar utgangspunkt i situasjoner der alkoholbruk kan skape utrygghet, fare eller risiko for enkeltmennesket eller omgivelsene. Ved at oppslutningen om de alkoholfrie sonene øker, reduseres totalkonsumet av alkohol, og samfunnet vil oppleve færre skader, ulykker og andre negative konsekvenser av alkoholbruk. Randen forteller at oppslutningen om de sju alkoholfrie sonene varierer, men i utgangspunktet er flertallet av den norske befolkning enig i at disse situasjonene bør være uten alkohol. De alkoholfrie sonene er: arbeidsliv, båt- og badeliv, graviditet, idrett og friluftsliv, livskriser, samvær med barn og unge, trafikk.

Bredspektret kampanjemodell

For å nå ut med budskapet sitt satser AV-OG-TIL på bredspektrede kampanjer og lokalt arbeid. Da spiller vi på lag med dem som virkelig kjenner menneskene de vil nå. Det jobbes på tvers av sektorer, både lokalt og nasjonalt.

– Vi spisser budskapet, utvikler materiell og samarbeider med aktørene som har kunnskap om og kan hjelpe oss å nå fram til målgruppen så effektivt som mulig. Gjennom å styrke den kollektive oppslutningen rundt de alkoholfrie sonene påvirker vi også individets holdning til alkohol, mener Randen. – Vi spiller på lag med forbund, kretser, idrettslag, kommuner og lokale ildsjeler. Det handler om å oppnå høy synlighet med begrensede ressurser. Når offentlige,

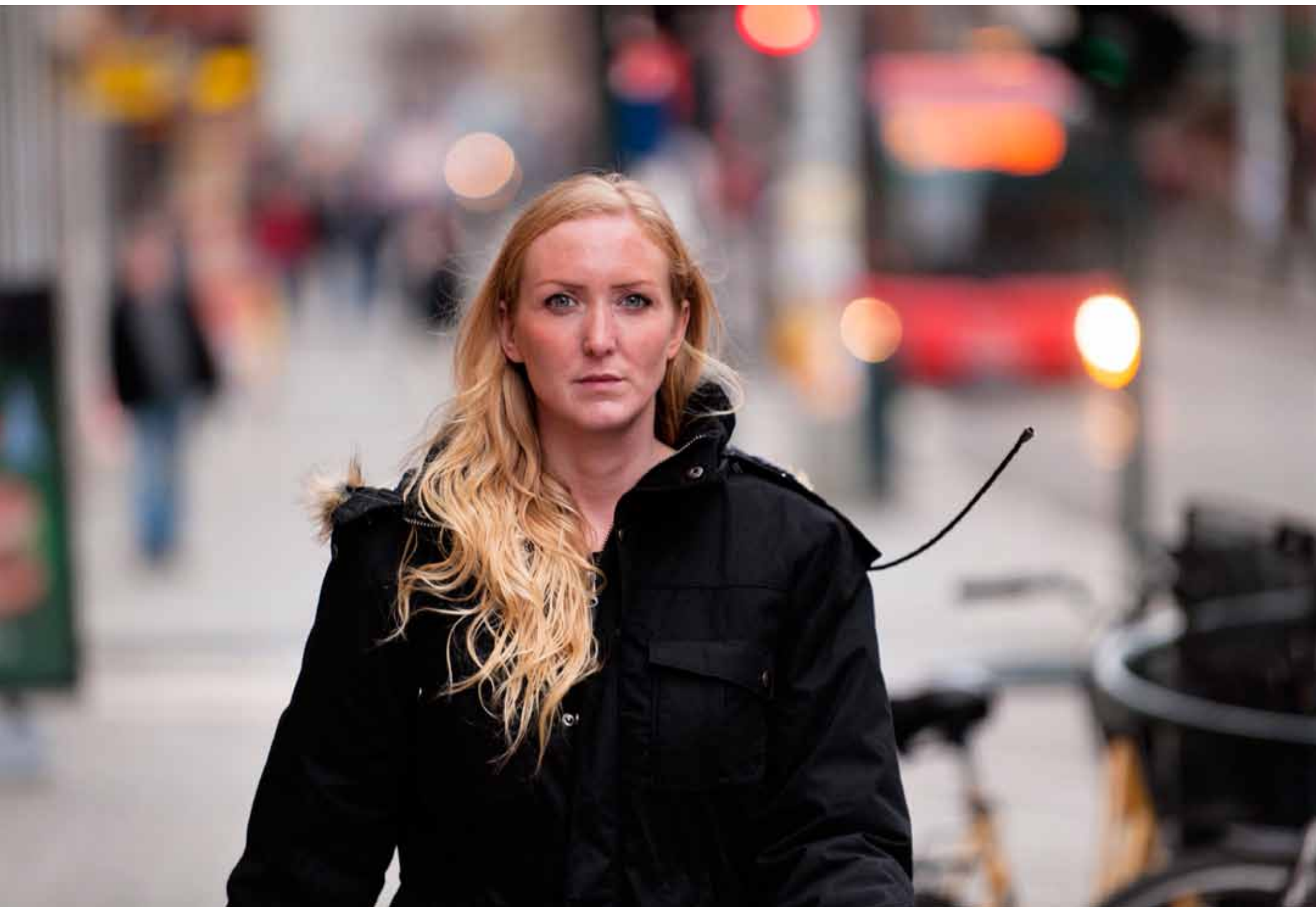
private og frivillige aktører spiller på samme lag, får kampanjene bredde og legitimitet. Kombinasjonen av redaksjonell omtale i mediene og direkte kommunikasjon bidrar til at mottageren får budskapet gjennom flere kanaler. Dermed øker sannsynligheten for påvirkning. En slik bred kampanjemodell og lokal forebyggingsmetode er i tråd med Verdens helseorganisasjons anbefalinger, sier hun.

Kari Randen, daglig leder i AV-OG-TIL, arbeider for godt alkovett i hverdagen. Bak organisasjonen står politiske partier, offentlige virksomheter, faglige- og frivillige organisasjoner. Ved å sette fokus på situasjoner der alkohol utgjør en særlig risiko eller kan være til ulempe for andre, bidrar AV-OG-TIL til å redusere de uønskede følgene av alkoholbruk i samfunnet og gjøre hverdagen tryggere for alle.

www.avogtil.no

Skyld på flaska, skyld på været, skyld på kvinnen

TEKST: Gerd Vidje
FOTO: Svein Erik Dahl

Overskriften peker på de vanligste oppfatninger om hva som forårsaker menns vold mot kvinner – satt litt på spissen. Er det nå slik det henger sammen?

Alkohol og rusmisbruk, fattigdom, arbeidsløshet, psykiske lidelser, stress, problematikk rundt sinnemestring, seksuelle avvik og personlighetsforstyrrelser er alle beskrevet som årsaker til, eller

utløsende faktorer for menns vold mot kvinner. Det er ikke uvanlig at folk flest fokuserer på omstendigheter som er knyttet til individet, i stedet for samfunnsstrukturelle faktorer, når man

Statistikken fra krisesentrene i Norge viser at bare ti prosent av beboerne ved krisesentrene i 2011 var ruspåvirket da overgrepet fant sted. 27 prosent opplevde at overgriper av og til var ruspåvirket (Sentio Research, 2012).

Globalt sett har hver tredje kvinne vært utsatt for mishandling, seksuelle overgrep eller andre former for vold i løpet av sin levetid. Vold mot kvinner er så omfattende at det i følge en studie fra Verdensbanken utgjør en global helsetrussel på linje med HIV/AIDS og kreft.

– Alkoholrus blir ofte brukt som en unnskyldning for å nøytralisere voldshandlinger, sier Lone Alice Johansen, informasjonsrådgiver i Krisesentersekretariatet i Oslo.

skal forklare menns vold mot kvinner.

– Alkoholrus blir ofte brukt som en unnskyldning for å nøytralisere voldshandlinger, sier Lone Alice Johansen, informasjonsrådgiver i Kriesentersekretariatet i Oslo. – Den såkalte rusmiddelteorien tilsier at rusmidler fjerner henninger som utløser voldelige tendenser i et menneske. Men forskningen har gitt denne teorien liten støtte, sier hun, og viser til boken "Voldsbilder i hverdagen" (1994) av Kristin Skjørten. Her peker Skjørten på studier som viser at alkohol påvirker mennesker ulikt i ulike kulturer. Dette forklarer Skjørten blant annet ut ifra at beruselsesadferd er lært adferd. Rus kan både ha voldsfremmende og voldshemmende virkning.

Sammenheng alkohol – vold

– I vår kultur er det vanlig å unnskyldte handlinger begått under ruspåvirket tilstand. Etter at volden er utført kan både mannen og kvinnen fraskrive mannen ansvar for volden. Dermed får alkoholen betydelig større forklaringsverdi enn hva de rent kroppslige virkningene burde tilsi, sier Johansen.

Skjørtens forskning viser at voldstendenser under alkoholrus er avhengig av hvilke mennesker man er sammen med. Det vanligste er at menn i liten grad utøver vold mot andre enn kone eller samboer. For alle andre enn kvinnen de lever med, er de fleste av disse mennene like ufarlige som andre ikke-voldelige menn – selv under alkoholrus. I tillegg viser forskningen at voldelige menn i sosiale sammenhenger oftest ikke utøver vold før de er alene med "sin kvinne", enten de er i alkoholrus eller ikke. Skjørten skriver: "Ut ifra hans forklaring medvirker alkoholrusen til at kranglene ender

med vold. I edru tilstand ville han ikke slått henne. Samtidig slår han henne aldri når noen andre er til stede, uansett ruspåvirkning eller ikke". Heller ikke i strafferetten anses alkoholrus som unnskyldning for voldshandlinger. Strafferetten har en annen vurdering av skyldspørsmålet der selvforskyldt rus ikke anses som formildende omstendighet. Med andre ord stilles man fullt til ansvar for kriminelle handlinger skjedd i alkoholpåvirkning.

Resultatene fra forskningen om sammenhengen mellom alkohol og vold er altså ikke entydige. Kvinnevoldsutvalget (www.regjeringen.no) peker også på at det er mulig ruspåvirkning kan være en utløsende faktor uten å være årsak til volden (NOU 2003:31:Retten til et liv uten vold).

Indikator på kvinners velferd

– Jeg mener at forekomsten av vold mot kvinner er en viktig indikator på kvinners velferd, på likestilling og på hvordan menneskerettigheter blir ivarettatt i et samfunn. Når menns vold mot kvinner fortsatt er et stort samfunnsproblem, blir det ubehagelig å diskutere at det er ubalanse mellom kjønnene – særlig i et såkalt likestilt land som vårt. Denne uviljen har skapt et behov for alternative forklaringer på menns vold som sammenheng med kultur, sosioøkonomisk bakgrunn, rus og sykdom. Dette gjør at fokuset på menns vold mot kvinner og barn flyttes til å gjelde "de andre", det vil si menn med utenlandsk opprinnelse, menn med rusproblemer og psykisk syke menn. På den måten kan det ideelle bildet av likestilling bestå. Og volden kvinner utsettes for blir usynliggjort og bagatellisert, mener Johansen.

FOLK PÅ GATA

JUKKA-PEKKA KASVINEN, HELSINGFORS

– Har du varit i en situation, när du har känt obehag inför fulla människor? Om ja, vad anser du om det?

– Ja, det har jag nog varit.

Främst på grund av oberäkneligt, aggressivt beteende.

– Vad tycker du om att vuxna dricker alkohol när det finns barn närvarande?

– Det beror på hur de vuxna dricker. Det finns ju till exempel europeiska vanor, där också barn dricker vin till maten. Men att dricka sig full framför barn är däremot en annan sak, och det är inte passande.

– Några yrkesgrupper blir alkoholtestade på jobbet, till exempel chaufförer och det kan gälla även andra yrkesgrupper som sjukhuspersonal. Vad tycker du om det – är det befogat eller ett uttryck för ett kontrollsamhälle?

– Att människor kommer nyktra till jobbet måste vara en utgångspunkt. Det finns så många andra viktiga skäl att komma nykter till jobbet än risken att bli fast. Med alkohol är det en annan sak, chaufförer har ju ansvar för andra. I allmänhet tycker jag att tester ska grunda sig på misstankar om att någon kommer påverkad till jobbet. Annars uppstår lätt misstro på arbetsplatsen.

YVONNE LINDECRANTZ, STOCKHOLM

– Har du varit i en situation, när du har känt obehag inför fulla människor? Om ja, vad anser du om det?

– Ja, när jag var liten hade vi en granne som var alkoholist. Han kunde vara högljudd och det skrämde mig som barn. Jag tyckte det var obehagligt att gå in i trappuppgången när han var där.

– Vad tycker du om att vuxna dricker alkohol när det finns barn närvarande?

– Vuxna ska dricka med måtta med hänsyn till barnen. De vuxna har ett ansvar som förebilder.

– Några yrkesgrupper blir alkoholtestade på jobbet, till exempel chaufförer och det kan gälla även andra yrkesgrupper som sjukhuspersonal. Vad tycker du om det – är det befogat eller ett uttryck för ett kontrollsamhälle?

– All personal som arbetar med kommunikationer som busschaufförer och piloter bör kontrolleras. Annars kan ju människors liv riskeras. När det gäller andra yrkesgrupper kan alkoholtestning vara nödvändigt, men det är en balansgång och kontrollerna får inte gå för långt.

FOLK PÅ GATA

LENE EGGEN, OSLO

– Har du vært i en situasjon hvor du har følt ubehag med fulle folk? Hvis ja, hva synes du om det?

– **Ja, flere ganger. Fulle kan være pågående og oppføre seg unormalt – og jeg synes det er ubehagelig. Det gjelder både yngre og eldre som har drukket for mye.**

– Hva synes du om at voksne nyter alkohol med barn til stede?

– **I små mengder synes jeg det er helt ok. At barna opplever at vi voksne tar et glass vin til maten bidrar til at de får et sunt forhold til alkohol.**

– Noen yrkesgrupper blir alkotestet før de starter på jobben, for eksempel yrkes-sjåfører. Mange tar til orde for rutinemessige alkotester, blant annet av helsepersonell. Hva synes du om det?

– **Det høres veldig fornuftig ut.**

– Du er ikke redd for at det kan bli for mye kontroll i samfunnet?

– **Jo, når jeg tenker meg om er jeg mer redd for kontrollsamfunnet. Da synes jeg vi skal oppmuntre arbeidskolleger til å bry seg og hjelpe dem som har alkoholproblemer.**

KRISTÓFER HAUKUR HAUKSSON, REYKJAVIK

– Har du vært i en situation, hvor du har følt ubehag ved fulde mennesker? Hvis ja, hvad synes du om det?

– **Ja, for to år siden. Da var jeg til festivalen Kulturnat, og da var alle så fulde rundt omkring mig, at de ikke kunne stå på benene.**

– Hva synes du om, at voksne indtager alkohol med børn til stede?

– **Hverken det ene eller det andet, det afhænger helt af mængden af alkohol. Hvis voksne drikker et eller to glas vin, så synes jeg det er i orden, men hvis de drikker for meget synes jeg, det er lidt modbydeligt.**

– Nogle erhvervsgrupper bliver alkotestet før de starter på arbejde, for eksempel chauffører, som må have en negativ test for at motoren kan starte. Flere kommuner anbefaler rutinemæssige alkotests, for eksempel når sundhedspersonale møder på arbejde. Synes du, det er fornuftigt? Eller er det et kontrolsamfund, vi ser konturerne af?

– **Jeg synes, det er en meget fornuftig løsning. For eksempel med hensyn til chaufførerne. Det er helt absurd, hvis erhvervschauffører må køre fulde. Sundhedspersonalet. Du ville ikke søge en beruset læge. Det er ganske enkelt absurd.**

SIV JANSSON, HELSINGFORS

– Har du varit i en situation, när du har känt obehag inför fulla människor? Om ja, vad anser du om det?

– **Jag har varit i situationer med barn och vuxna, där en del vuxna har varit lite väl berusade, och då har jag känt obehag för barnens skull. Men jag minns inte när jag själv senast känt obehag.**

– Vad tycker du om att vuxna dricker alkohol när det finns barn närvarande?

– **Jag tycker att man kan ta ett glas vin med en god middag, men inte bli berusad.**

– Några yrkesgrupper blir alkoholtestade på jobbet, till exempel chaufförer och det kan gälla även andra yrkesgrupper, som sjukhuspersonal. Vad tycker du om det – är det befogat eller ett uttryck för ett kontrollsamhälle?

– **Det har ju funnits fall av till exempel busschaufförer som har varit berusade, så jag tycker att för vissa yrkesgrupper är det befogat.**

MICHAEL TANGE, AALBORG

– Har du været i en situation, hvor du har følt ubehag ved fulde mennesker? Hvis ja, hvad synes du om det?

– **Nej, ikke på egen hånd.**

– Hvad synes du om, at voksne indtager alkohol med børn til stede?

– **Så længe det er begrænset indtag, så kan jeg gå med til det. Men ellers er det ikke noget, børn skal opleve.**

– Nogle erhvervsgrupper bliver alkotestet før de starter på arbejde, for eksempel chauffører, som må have en negativ test for at motoren kan starte. Flere kommuner anbefaler rutinemæssige alkotests, for eksempel når sundhedspersonale møder på arbejde. Synes du, det er fornuftigt? Eller er det et kontrolsamfund, vi ser konturerne af?

– **Det synes jeg er meget fornuftigt. Det er ikke for meget kontrol i forhold til offentlige buschauffører, og der synes jeg faktisk godt, det kunne være et krav. Man kunne godt have på fornemmelsen, at enkelte buschauffører drikker mere end en enkelt om dagen.**

FOLK PÅ GATA

LOUISE QUIST, AALBORG

– Har du været i en situation, hvor du har følt ubehag ved fulde mennesker? Hvis ja, hvad synes du om det?

– I weekenden møder jeg rigtig tidligt på arbejde og når man, som jeg, bor inde i midtbyen, så skal man forbi Jomfru Ane Gade, og det er lidt mærkeligt at være der, når man ikke selv er i byen. På de tidspunkter har jeg ofte ikke tillid til de folk, der går omkring mig, og jeg går en stor bue uden om folk. Det er ikke som sådan fordi jeg er bange, jeg føler mig bare lidt usikker.

– Hvad synes du om, at voksne indtager alkohol med børn til stede?

– Det kommer an på mængden. Jeg bryder mig selvfølgelig ikke om at folk er fulde, når de skal tage sig af børn. Men hvis man drikker et enkelt glas vin eller øl, er det ikke noget, jeg ser noget galt i.

– Nogle erhvervsgrupper bliver alkotestet før de starter på arbejde, for eksempel chauffører, som må have en negativ test for at motoren kan starte. Flere kommuner anbefaler rutinemæssige alkotests, for eksempel når sundhedspersonale møder på arbejde. Synes du, det er fornuftigt? Eller er det et kontrollsamfund, vi ser konturerne af?

– Det er tankevækkende, at man mener, at det er nødvendigt. Det lyder af lidt for meget kontrol, men hvis man vil gøre det, må det også være nødvendigt. Og det er lidt skræmmende.

RUNAR NORDSTRØM, OSLO

– Har du vært i en situasjon hvor du har følt ubehag med fulle folk? Hvis ja, hva synes du om det?

– Jeg opplevde det spesielt som liten i min egen familie. Jeg ble skremt og følte et sterkt ubehag. Fulle folk er utilregnelige og ikke til å stole på.

– Hva synes du om at voksne nyter alkohol med barn til stede?

– Det er avhengig av barnas alder. Sammen med små barn er det i orden å ta et glass vin til biffen. Men fyll og barn hører ikke sammen, det er helt uaktuelt.

– Noen yrkesgrupper blir alkotestet før de starter på jobben, for eksempel yrkes-sjåfører. Mange tar til orde for rutinemessige alkotester, blant annet av helsepersonell. Hva synes du om det?

– Det er helt riktig. Jeg er for omfattende alkotesting av yrkesutøvere som er ansvarlig for andres sikkerhet, jeg er ikke redd for kontrollsamfunnet. Flere i min omgangskrets har jobber hvor alkotesting foregår rutinemessig, og ingen har noe i mot det – det er en del av arbeidsrutinen.

ANNA BJÖRNSDÓTTIR, REYKJAVIK

– Har du været i en situation, hvor du har følt ubehag ved fulde mennesker? Hvis ja, hvad synes du om det?

– Ja, det har jeg, og jeg synes det er ubehageligt.

– Hvad synes du om, at voksne indtager alkohol med børn til stede?

– Det hører ingen steder hjemme efter min mening.

– Nogle erhvervsgrupper bliver alkotestet før de starter på arbejde, for eksempel chauffører, som må have en negativ test for at motoren kan starte. Flere kommuner anbefaler rutinemæssige alkotests, for eksempel når sundhedspersonale møder på arbejde. Synes du, det er fornuftigt? Eller er det et kontrollsamfund, vi ser konturerne af?

– Det er helt i orden med alkotests, og da især til chauffører. Og også med hensyn til sundhedspersonale. Det er kun godt at have «storebror» til stede der. Ham kunne vi godt bruge andre steder også.

OLOF ERICSSON, STOCKHOLM

– Har du varit i en situation, när du har känt obehag inför fulla människor? Om ja, vad anser du om det?

– Det är oundvikligt att råka på fulla personer. Men jag har nog inte varit i en situation där jag känt obehag inför fulla människor. Däremot kan jag tycka att det är tragiskt när folk är berusade på stan.

– Vad tycker du om att vuxna dricker alkohol när det finns barn närvarande?

– Jag tycker inte att vuxna ska dricka alkohol när barn finns i närheten. Det är inte särskilt lämpligt.

– Några yrkesgrupper blir alkoholtestade på jobbet, till exempel chaufförer och det kan gälla även andra yrkesgrupper som sjukhuspersonal. Vad tycker du om det – är det befogat eller ett uttryck för ett kontroll-samhälle?

– Alkoholtestning är nödvändigt i dag, särskilt när drickandet kan utgöra en samhällsfara som när det gäller busschaufförer och piloter. Det kan behövas även när det gäller andra yrkesgrupper.

Politikk

TEKST: Gerd Vidje
FOTO: Svein Erik Dahl

Mer fokus på passiv drikking

I juni la regjeringen i Norge frem stortingsmeldingen «Se meg! Om en helhetlig rusmiddelpolitikk på områdene alkohol, narkotika og doping.» – I tillegg til oppfølging av den som drikker, må vi forsterke innsatsen for å redusere konsekvensene for berørte, sier Nina Tangnæs Grønvold, statssekretær i Helse- og omsorgsdepartementet.

1	NVC anbefaler
2	Fakta
3	Fra virkeligheten
4	Politikk
5	Fra forskning
6	Internasjonalt blick
7	Tips
8	Sammendrag Summary

Passiv drikking er skader og problemer den som drikker påfører andre: familie, venner, arbeids-giver, kolleger og samfunnet. Det kan omfatte skader og vold, trafikkulykker, fosterskader, omsorgssvikt og tap av sosialt nettverk, og medfører sorg, fortvilelse, utrygghet og store sosiale og samfunnsmessige omkostninger. For hver person som skades av egen alkoholbruk, er det i gjennomsnitt tre personer som skades av andre personers drikking.

– Vi vet at et sted mellom 50 000 og 150 000 barn i Norge lever sammen med foreldre med et risikofylt alkoholkonsum. Alvorlige rusproblemer hos foreldrene kan føre til psykiske vansker og følelsesmessige utfordringer hos barna. Risikoen for at barna skal oppleve alvorlige negative hendelser – som at de selv utvikler psykiske problemer, blir utsatt for vold eller seksuelle overgrep – er langt større enn for andre barn.

Flere parallelle tiltak

Tangnæs Grønvold påpeker viktigheten av forebyggende arbeid og god oppfølging.

– Målet er å oppdage barn og unge før de utvikler rusproblemer og gi god hjelp og oppfølging til barn med rusavhengige foreldre. Foreldrene skal få hjelp med rusavhengigheten og behandling for de psykiske problemene. Barna skal få god og helhetlig oppfølging både i barnehage, skole, barnevern, helsevesen og kriminalomsorgen.

Hun forteller om to levekårsundersøkelser som er på trap-pene, én som omfatter barn av rusavhengige og én som omfatter voksne pårørende til rusavhengige og voksne barn av rusavhengige. Disse skal legges til grunn for videre tiltak.

– Rusforebygging handler i første rekke om et inkluderende samfunn: Trygge bomiljøer, et godt arbeidsmiljø, gode oppvekstvilkår og fritidstilbud. Tiltak som bidrar til utjevning av sosiale helseforskjeller, hindrer marginalisering og forebygger frafall i skolen, er viktige. I tillegg er det viktig å forebygge rusproblemer gjennom tidlig innsats. Det er godt dokumentert at slik forebygging virker. Målet er å få til tverrsektoriell og systematisk forebygging, tidlig intervensjon, arbeidsinkludering og regulatoriske og befolkningsrettede virkemidler.

Mer kunnskap

Stortingsmeldingen slår fast at alle barn har et grunnleggende behov for å bli sett og tatt vare på, og at voksne har et ansvar for å se og ivareta. Å identifisere et hjelpebehov skal ikke være en vilkårlig handling, men må være basert på forsvarlig kompetanse og etikk. Det omfatter opplæring i identifisering og oppfølging av personell som møter barn, unge og voksne.

– Kunnskapen om forebygging av rusmiddelskader hos barn skal styrkes. Barn av rusavhengige kan ha store belastninger, og selv om mange likevel klarer seg bra, er det viktig at vi ser disse barna. I behandlingen av rusavhengige, har helsepersonell nå en lovfestet plikt til å vurdere om barna har et selvstendig behov for helsehjelp.

Forskning viser at bruk av rusmidler og alkohol under

svangerskapet utsetter det ufødte barnet for betydelig risiko for å bli født med skade og utsetter den gravide selv for helserisiko. Tangnæs Grønvold vil bidra til raskere intervensjon overfor gravide rusavhengige og sette inn tiltak for i større grad å fange opp gravide med alkoholproblemer.

Stortingsmeldingen sier lite om forebygging og tiltak når det gjelder trafikkskader, vold i det offentlige rom, nedsatt produktivitet osv. Likevel: Hva mener du bør gjøres for å hindre eller redusere skadeomfanget på disse områdene?

– Dersom vi skal nå visjonen om null døde og hardt skadde i trafikken, må vi redusere rusmid-delbruken. I år ble det innført faste konsentrasjonsgrenser for 20 narkotiske stoffer og legemidler med ruspotensial. Norge er det første landet i verden med faste straffbarhetsgrenser og straffe-utmålingsgrenser for andre rusmidler enn alkohol i trafikken. Promillegrenser kombinert med kontroller og sanksjoner er effektivt for å redusere alkoholbruk i trafikken.

Restriktiv alkoholpolitikk

Det er påvist en klar sammenheng mellom alkoholkonsum og vold. Ofte er enten utøver, offer eller begge parter alkoholpåvirket. Tangnæs Grønvold påpeker at det faktisk er en liten del av befolkningen som har et høyt forbruk av rusmidler, særlig alkohol. Det største omfanget av sykdom, skade, vold og konsekvenser for andre er hos den store delen av befolkningen som har et moderat rusmiddelbruk.

– Denne erkjennelsen er en viktig begrunnelse for den restriktive alkoholpolitikken i Norge. Å begrense tilgjengeligheten til rusmidler er det mest effektive

forebyggende virkemidlet, også når det gjelder forebygging av alkoholrelatert vold. I stortings-meldingen foreslår regjeringen å øke kravene til kommunenes kontroll med bevillinger og utarbeide krav til kommunenes reaksjoner ved brudd på alkoholloven og samtidig peker de på muligheten for å differensiere skjenketidene.

Vold utøves ofte av personer som er alkoholpåvirket, også i nære relasjoner. For å øke kunnskapen skal det etableres et samarbeid mellom Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress og Statens institutt for rusmiddelforskning om forskning på dette området.

Forebygge utstøting fra arbeidslivet

Selv om arbeidsplassen er en rusfri sone for de aller fleste, er det store omkostninger knyttet til alkohol i arbeidslivet. Økningen i alkoholkonsum i befolkningen gjenspeiles i økt bruk av alkohol i arbeidsrelatert sammenheng etter arbeidstid. Økt forbruk innebærer flere beruselsesepisoder, økt korttids- og langtidsfravær, flere med problematisk alkoholforbruk og økt forekomst av kroniske skader. Det er viktig å hindre at rusproblemer fører til utstøting fra arbeidslivet. Samtidig er arbeidsplassen en viktig arena for rusmiddelforebyggende arbeid. Både det generelle, bevisstgjørende arbeidet som skal nå alle medarbeidere over tid og andre forebyggende tiltak i form av tidlig intervensjon. Derfor skal arbeidslivet fortsatt være viktig innsatsområde, blant annet gjennom videreutvikling av kunnskapsbaserte metoder innen forebygging og tidlig intervensjon. Akan er en viktig aktør i dette arbeidet.

Nina Tangnæs Grønvold er statssekretær i Helse- og omsorgsdepartementet. (Foto: Helse- og omsorgsdepartementet)

Les om AKAN på side 27

Fokus på børn og unge og tredjepart

En ny strategi- og handlingsplan er på vej på alkohol-, narkotika- og medicinmisbrugsområdet i Island. Den har fokus på børn og unge, og løber fra 2013–2020.

Handlingsplanen skal på sigt reducere de skadelige virkninger af alkohol-, narkotika- og medicinmisbrug. Den skal beskytte børn og unge og andre sårbare grupper i samfundet og sikre lige adgang til service på området. Målet er en sammenhængende indsats med hensyn til forebyggelse, behandling, efterbehandling og tilbagevenden og tilpasning til samfundet. Hidtil har der været meget

politisk fokus på børns rusmiddelbrug, men ikke de samfundsmæssige konsekvenser. I samfundsdebatten har der været en del fokus på ulykker i kølvandet på spirituskørsel, børn af misbrugere og dødsfald blandt misbrugere. Der er også blevet tilbudt særlig ambulansbehandling til børn af alkoholikere, når forældrene er i behandling på behandlingshjemmet hos SÁÁ i Island.

En privatsag

– Debatten i Island har længe været præget af, at indtagelse af alkohol var den enkeltes private sag, siger Rafn Magnús Jónsson hos Medicinaldirektoratet. Han giver os et indblik i den indledende fase af planen.

– Det er først her for nylig, at man for alvor er blevet opmærksom på skader på tredjepart. Allerede i 2008–2009 var man begyndt at fokusere på problemstillingen i udlandet, så Island er kommet lidt sent med. Nu vil man til at se på, hvilken betydning alkoholmisbruget har på samfundet som helhed, på erhvervslivet og

produktiviteten. Hos Arbejdstilsynet har man for eksempel lavet en vurdering af, hvilke erhverv det mest drejer sig om, og hvor meget eller hvor lidt, der drikkes i forbindelse med arbejdet, siger han.

Det er vigtigt at træde varsomt med debatten her i begyndelsen.

– Ikke kun på grund af misbrugernes familier. Alkoholmisbrug sætter sig spor, ofte forholdsvis usynlige, mange steder i samfundet, fx i retssystemet, i forsikringssammenhæng, i sundhedssystemet og på hospitalerne. Det kan være meget svært at få folk til at vise social ansvarlighed, som for eksempel når lægernes organisationer står frem og udtaler sig samstemmende mod rygning. Desværre er vi ikke nået lige så langt med alkoholdebatten, mener Jónsson.

Fremadrettet arbejde

Strategi- og handlingsplanen tager udgangspunkt i tilsvarende nordiske handlingsplaner. Her skæver man blandt andet til Norge og Sverige. Sverige fik en ny handlingsplan på alkohol-, narkotika-, og tobaksområdet sidste år, og Norge har fået en ny plan i år.

– Vi har ikke kapacitet til at lave tilbundsgående forskning på alkoholområdet i Island. Via deltagelse i samarbejdet kan vi ofte se sammenlignelige tilfælde, hvor vi kan overføre best practices fra de øvrige lande til islandske forhold, siger han.

Verdenssundhedsorganisationen (WHO) har sat sig som mål, at samtlige medlemslande skal etablere en handlingsplan på dette område. Velfærdsministeren i Island, Guðbjartur Hannesson, besluttede derfor i juni 2012 at oprette en tværfaglig arbejdsgruppe, som skulle danne et grundlag for regeringen at arbejde videre med.

Rafn Magnús Jónsson arbejder hos Medicinaldirektoratet. (Foto: Privat)

Helhetssyn som angreppssätt

– Skadligt drickande får alltid konsekvenser för omgivningen. Det rör sig om stora sociala konsekvenser, såsom våld, trafikskador och psykisk ohälsa. Det säger Maria Renström, chef för gruppen som ansvarar för samordningen av den svenska regeringens alkoholpolitik.

Riksdagen antog i fjol en samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken. Ett

av målen för strategin är att barn ska skyddas från de skadliga effekterna av alkohol. Ett annat är

att antalet som dör eller skadas p.g.a. sitt eget eller andras drickande ska minska.

Mångfald av insatser

Den nya strategin berör flera myndigheter, t.ex. Konsumentverket, Socialstyrelsen, Skolverket, Trafikverket, och Ungdomsstyrelsen för att nämna några.

– Ska man komma till rätta med skadeverkningar av alkohol måste man arbeta inom hela det socialpolitiska fältet. Det gör att alkoholpolitik i dag är ett oerhört komplext område, säger Maria Renström. Men samtidigt betyder det att vinsterna kan räknas hem inom vitt skilda områden.

Det kan t.ex. handla om att få ner dödstalen bland den yngre befolkningen och minska kriminaliteten i samhället. En annan positiv effekt kan vara höjd produktivitet inom näringsliv och offentlig sektor, tack vare att man får ner antal sjukdagar.

Global strategi

Enligt WHO dör drygt 2,5 miljoner människor varje år på grund av alkohol.

För två år sedan antog världshälsoorganisationen för första gången en världsomspännande strategi för att minska alkoholskadorna i världen. Här slås fast att information och folkhälsoarbete är viktigt, men det är regleringar och lagar som har störst effekt. Maria Renström är en av två ordförande i det globala nätverk som ska se till att strategin genomförs.

– WHO rekommenderar länderna att begränsa tillgången till alkohol, se till att priserna är höga och att införa regler för marknadsföring och reklam. Med andra ord det som länge kännetecknat den svenska alkoholpolitiken.

Maria Renström menar att eftersom Sverige och Norden kommit långt när det gäller att

förebygga alkoholens skadliga verkan, har vi ett särskilt ansvar att sprida kunskapen.

– Allt fler länder har fått upp ögonen för de sociala konsekvenser som drickande för med sig. Forskningen visar t.ex. att alkoholen är en av huvudorsakerna till att medellivslängden är lägre i Ryssland än i övriga Europa. Alkoholen bidrar även till ojämlikhet i hälsa och socialt utsatta grupper drabbas hårdare. Det handlar om alla de hälsotvå faktorer som ett högt intag av alkohol för med sig, kombinerat med andra riskfaktorer, som att man rör sig mindre, äter sämre och löper större risk att drabbas av psykisk ohälsa. Även barn och familjemedlemmarna till den som dricker för mycket riskerar att drabbas.

Uthållighet

Betyder det att Sverige med sin holistiska alkoholpolitik kan luta sig tillbaka och framstå som gott exempel? Nej, så är det förstås inte. Enligt Maria Renström är en av regeringens viktigaste uppgifter att se till att man ute i landet fortsätter att arbeta långsiktigt och kunskapsbaserat. I och med den ekonomiska krisen finns det risk att man skär ner i verksamheter som skola och omsorg där mycket av det förebyggande arbetet sker.

– Det kan handla om allt från att minska antalet utbildningstillfällen för personalen på barnavårdscentralen, spara in på kuratorer i skolan till att genomföra färre kontroller av restauranger med utskänkningstillstånd, säger Renström.

Allt det här sammantaget innebär en risk. Vi i regeringskansliet kan ange mål och ange inriktning, men det är ute i verksamheterna som personalen möter problemen, både de som drabbar den enskilde och de som drabbar samhället, säger Maria Renström.

Maria Renström, chef för gruppen som ansvarar för samordningen av den svenska regeringens alkoholpolitik. (Foto: Helena Lagercrantz)

Forebyggelsespakker til brug i kommunerne

I 2012 har Sundhedsstyrelsen udgivet en række forebyggelsespakker i form af rapporter om alkohol, tobak, mental sundhed og motion. De forventes at blive et redskab for kommunernes indsats, så de får prioriteret indsatser på de områder, der nytter mest.

Håbet er, at forebyggelsespakken på alkoholområdet sammen med de andre forebyggelsespakker kan være med til at skabe en helt grundlæggende forebyggelsesstruktur i kommunerne.

– Forebyggelse er en tværkommunal sum af mange professioners indsats og skal integreres på alle niveauer i kommunen. Det kræver således et overblik over hvilke metoder, der virker mest hensigtsmæssigt, og som derfor skal prioriteres. Man skal vide, hvad

der skal gøres af hvem, og hvordan arbejdsdelingen skal være. Frem for at kommunerne selv skal skaffe sig dette overblik, så har de nu fået forebyggelsespakkerne som redskab, hvilket de synes at være rigtig glade for, siger Kit Broholm.

Frem med lommeregneren

Økonomien kan være vigtig, hvis man vil synliggøre hvilken effekt, det kan have for en kommune at lave forebyggende, tidligt opsporende og behandlende indsats.

Sundhedsstyrelsen har derfor beregnet, hvad en familie på fire med klassiske skader på grund af alkohol koster i udgifter til pensioner, sygedagpenge, psykologbi-stand, overførselsindkomster, anbringelser af børn uden for hjemmet og støttepædagoger mv.

– Vi nåede frem til, at det koster en kommune et millionbeløb at have en familie med sådan en klassisk skadesprofil boende. I en kommune var man skeptiske og regnede efter på en helt konkret familie på seks. Her lød regningen over en seksårig periode på knap ni mio. kroner. Det viser noget om, at det er meget omkostningstunge familier, og at tidsperspektivet ikke er stort i forhold til, hvor hurtigt en kommune kan tjene penge til forebyggelse ind igen. Hvis en kommune er i stand til at gøre en effektiv forebyggende indsats i forhold til bare én familie, vil meget forebyggelse kunne betales. Familieorienteret alkoholbehandling koster kun omkring 50.000 kroner om året for en hel familie. Der er derfor et stort økonomisk potentiale i at forebygge alkoholproblemer i børnefamilier.

Tidligt fokus på alkohols omfattende følger for samfundet

Danmark er ikke kun foregangsland i forhold til indtagelse af store mængder alkohol. Danmark har også været pionér, når det kommer til fokus på passive alkoholskader, hvor andre lande først de seneste fem-seks år er kommet med.

– I begyndelsen var det svært at få anerkendt, at det var en sundhedsmæssig eller forebyggende opgave at forebygge skader på børn i familier med alkoholproblemer, fordi det udelukkende blev betragtet som et socialt problem. Men allerede i 1992 lavede vi i Sundhedsstyrelsen den første publikation på området, siger Kit Broholm og finder publikationen

frem fra sin reol. Vi har systematisk udviklet området lige siden.

Skaden på de andre

– Når man snakker om de sundhedsmæssige konsekvenser af alkohol, er det vigtigt, at man både snakker om konsekvenserne for den, der drikker, og konsekvenserne for andre – herunder partner og børn. En opdeling, hvor man kigger på alkoholforbruget og skaderne for den, der drikker, og så betragter skaderne på partner og børn som en primært social problemstilling, giver ikke et samlet overblik over de sundhedsmæssige konsekvenser af alkohol, fastslår Kit Broholm.

Med andre ord bør alkoholskader tælles sammen, og man skal præsentere en sammenhæng i skadesprofilen hos den, der drikker, og hos partnere og børn. Man ved, at partneren er psykisk set lige så belastet som den, der drikker, og at børnenes skader kan være omfattende og ofte noget, de bærer med sig i voksenalderen.

– Hvis man skal have en sammenhængende forståelse af, hvilke skadesvirkninger alkohol har, så må man ikke lade sig nøje med skader på den, der drikker. Det vil give et utilstrækkeligt billede af de omfattende skader, som alkohol medfører.

At finde det mundrette begreb

Oftentimes kan det være vigtigt at have et slagkraftigt begreb, der ligger godt i munden, når man vil sætte fokus på en sag. Hvad kalder man så alkohols indflydelse på alle de, der ikke selv drikker?

– Vi har overvejet begrebet 'passiv drikning', men vi synes ikke det er særlig brugbart, fordi det både antyder, at der er tale om et passivt og aktivt forhold, da det at drikke jo er aktivt. Så vi foreslår 'passive alkoholskader', som vi synes er et mere dækkende begreb, siger Kit Broholm.

4 Politik

Der er blevet større forståelse for, at alkohol ikke alene er den enkeltes sag, siger Kit Broholm, der er cand.mag. i historie og samfundsfag og Master i Public Health. (Foto: Philip Ørneborg)

Forskning og framtidens kunnskapsbehov

TEKST: Julius von Wright
FOTO: Luoman

Berusade påvirkar andra down under

Tre av fyra australiensare har blivit påverkade av andras drickande under det senaste året. Det visar en av de mest omfattande studierna av alkoholens skador på tredje part. Studien visar överraskande höga siffror på alkoholens inverkan på andra och pekar på att en del grupper i samhället är särskilt utsatta för andras överdrivna drickande.

- 1 NVC anbefaler
- 2 Fakta
- 3 Fra virkeligheten
- 4 Politikk
- 5 Fra forskning
- 6 Internasjonalt blick
- 7 Tips
- 8 Sammendrag Summary

Hela 16 procent av australiensarna uppgav att de skadats av någon i familjen eller av någon partner på grund av alkohol. (Foto: S. E. Dahl)

The Range and Magnitude of Alcohol's Harms to Others är en studie vars omfattning är imponerande. Studien baserar sig på register från polisen, hälsovården och socialmyndigheterna och

statistik från barnskyddet och missbrukartjänster. Utöver dessa pooler med information, gjordes en befolkningsundersökning bland 2600 vuxna australiensare. Majoriteten av de tillfrågade, runt

70 procent, svarade att de på ett eller annat sätt blivit påverkade av andras drickande under det senaste året. Denna siffra innehåller skador som av många kan anses vara små, orsakade av till exempel urinering, spyor och nedskräpande. Men Anne-Marie Laslett, en av forskarna bakom studien, påpekar att även små skador blir stora då de hopar sig.

– Att hållas vaken eller städa upp efter någon som har druckit kan bli en stor börda i längden och kan slita på dem som ständigt är utsatta. Sådant är vanligt och tycks belasta främst särskilda grupper, som kvinnor i familjer, vänner och till och med lokala föreningar. Dessutom blir kostnader för städning av offentliga platser också höga för samhället, säger Laslett.

Inte bara småskador

Även då man ser på andelen australiensare som någon gång under året har upplevt misshandel, hot eller förstörelse av egendom är siffran relativt hög. Nästan varannan (43 procent) ställer sig i denna kategori. Polisens och myndigheters register ger en liknande bild. Enligt polisens register blev 70 000 australiensare utsatta för våld på grund av alkohol under 2005, varav en tredjedel skedde i hemmet.

Ser man på alkoholens skador orsakade av personer i bekant-skapskretsen, tycks tröskeln stiga för vad man anser vara irriterande. 16 procent av australiensarna uppgav att de skadats av någon i familjen eller av en partner. Ofta påverkades de av fylleri vid något evenemang, eller att de blivit sårade av någon på grund av hans eller hennes drickande. De som uppger att de blir påverkade av bekanta är ofta unga kvinnor, som blir påverkade av män.

Ett problem för samhället, inte individen

Laslett säger att intresset för skador på tredje part sakta har växt fram. Tidigare forskning har till stor del fokuserat på drickande som ett individuellt problem för särskilda grupper i samhället, men allt efter som drickande har ökat, har medierna allt mer uppmärksammat problemen som berusning medför. Laslett är ändå nog med att påpeka att studien inte ska skuldbelägga individer, utan snarare belysa folkhälsoaspekten i problematiken.

– Det finns risker med att drickare, som redan hålls ansvariga för de skador de orsakar sig själva och andra, marginaliseras ytterligare. Men våra resultat pekar på att det är många olika personer med olika dryckesvanor som orsakar skador på tredje part. Fastän de som dricker mycket orsakar mer skada, så handlar det inte om alkoholmissbrukare i vård, som är den bild medier ofta målar upp.

Laslett säger att beslutsfattande på lokal nivå i Australien allt mer tar i beaktande den påverkan drickande kan ha på andra. Till exempel har en del spritbutiker, så kallade bottle shops, inte fått tillåtelse att sälja i närheten av sandstränder, och i en del städer har man förbjudit drickande av alkohol på gatan. Men Laslett saknar en bredare nationell alkoholpolitik.

– Det finns oro för att förbud av drickande på gator marginaliserar en del grupper ytterligare. Högre skatter och reglering av tillgänglighet skulle på ett bredare sätt hantera alkoholproblem, men den australiensiska regeringen har visat lite intresse för att ändra majoritetens dryckesvanor. Trots att alkoholproblem uppstår i alla grupper, så finns det ännu en tendens att skapa ett vi och dem, säger Laslett.

5 Fra forskning

LÄNKAR
www.fare.org.au/

Anne-Marie Laslett har de senaste 17 åren arbetat vid Turning Point Alcohol and Drug Centre och leder forskningsprojekt om alkoholens skador på andra. (Foto: Martina Lybeck)

Forskarkommentarer på skador på tredje part

Flera forskare har fokus på alkoholskador på tredje part och en del av dem har ifrågasatt begreppet. Det kom fram under Nordiska alkohol- och drogforskardagarna i Köpenhamn i augusti 2012.

Ingeborg Rossow ser att alkoholskador på tredje part är ett kraftigt och användbart argument inom "policy making". Genom att hänvisa till skador alkoholen orsakar omgivningen kan nya restriktiva lagar gällande t.ex. tillgängligheten vara möjliga att genomföra. Potentiella skador till följd av alkoholdrickandet kan också legitimera en strängare kontrollpolitik i samhället.

I Norge är regeringens mål att minska negativa konsekvenser av rusmedelsbruk för enskilda indi-

vider, för närstående och för samhället. Här vill den norska regeringen framför allt minska skadorna på tredje part och vårda de barn som utsätts för skador. Dessa mål läggs fram i stortingsmeldingen som godkänts av statsrådet i juni 2012 (se sid 41).

Outforskade områden

Fyllekörning, fosterskador till följd av alkoholintag och våldsamt beteende har främst varit de delområden som har varit föremål för forskning och diskussion

I trafiken är vi tvungna att ta hänsyn till andra. Att köra i fylla ökar risken att hamna i en trafikolycka och därmed skada andra.

beträffande skador på tredje part, konstaterar Ingeborg Rossow, men understryker att det fortfarande finns outforskade områden som skulle kräva närmare granskning. Hur påverkar de vuxnas alkoholintag familjelivet och barnen?

Förutom forskning om hur personer i storkonsumenters omgivning påverkas, poängterar Rossow att hon också gärna ser forskning om de som vistas i sällskap av dem som dricker i mindre mängder. Hur arbetslivet påverkas är också ett område som vi vet lite om.

Sociala interaktioner

Genom att studera skador på tredje part förorsakade av alkohol handskas vi med sociala interaktioner och relationer. Det är en fråga om olika sociala situationer

anser Katariina Warpenius, så bilden blir mycket komplex och svårbegriplig. Borde vi inom forskningen om alkoholskador på tredje part se på kulturella skillnader i alkoholvanor? Finns det några särskilda alkoholvanor som är speciellt skadliga för de närstående som inte dricker?

Warpenius menar att forskarna har svårt att fastslå vilka rapporterade som direkt kan kopplas till alkoholbruk och hur stor andel av de rapporterade skadorna som handlar om andra aspekter. Anses alkoholen vara den primära orsaken eller är de rapporterade skadorna tecken på kulturellt anknutna fenomen som samverkar med alkoholen?

Kostnader

Alkoholen förorsakar kostnader för samhället men om vi vill skapa en helhetsbild kan vi inte endast se utgifterna av skador i form av sjukvårdskostnader och materiella skador, vi borde också estimerar inkomsterna. Det finns sociala kostnader i form av lidande, men vi kan inte heller bortse ifrån att drickandet också har sociala fördelar, fortsätter Warpenius.

Det finns en etisk aspekt som har att göra med förändring i samhällsklimatet. Individuell frihet gällande risktagning har värdesatts högt i vårt samhälle. Men detta handlar inte om en rätt att skada andra. Var går gränsen för individuell frihet? Hur mycket utgifter och skador kan vi tolerera i ett givet samhälle? Då vi ser på alkoholskadorna på tredje part måste vi vara uppmärksamma på att vinklingen inte leder till individualistiska eller diskriminerande kontrollåtgärder i samhället istället för en allmän offentlig välfärdsstrategi och ett allmänt sjukvårdssystem, påpekar Warpenius.

5 Fra forskning

Ingeborg Rossow är forskare vid Statens Institutt for Rusmid-delforskning (SIRUS) i Norge.

Katariina Warpenius är alkoholforskare vid det Finska institutet för hälsa och välfärd.

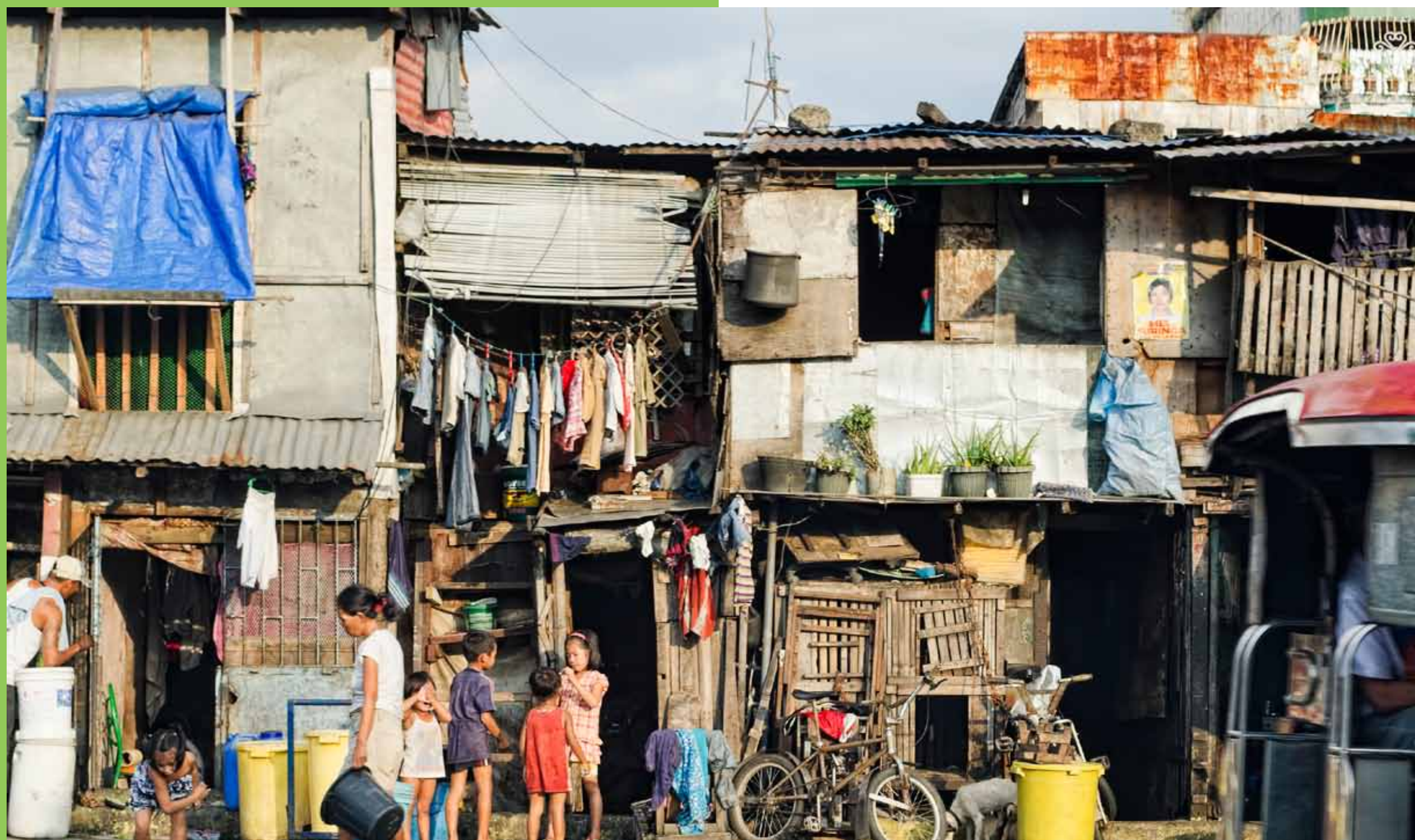
Internasjonalt blikk

TEKST: Nina Karlsson
FOTO: Antonio Oquias og Dhoxax

Nya folkhälsoargument i ett frihandelsklimat

Att se på alkoholskador i ett bredare kontext än skador som drabbar själva drickaren är inget nytt, konstaterar Dag Rekve, som arbetar vid avdelningen för psykisk hälsa och missbruk vid Världshälsoorganisationen (WHO) i Geneve. Rekve påpekar att de nykterhetsrörelser som spred sig i Nordeuropa och USA för 100 år sedan föddes främst ur kvinnors och barns lidanden, fattigdom och familjevåld till vilka den främsta orsaken var männens alkoholmissbruk.

1 NVC anbefaler

2 Fakta

3 Fra virkeligheten

4 Politikk

5 Fra forskning

6 Internasjonalt blikk

7 Tips

8 Sammendrag Summary

Världshälsoorganisationen WHO har satt alkoholskador på andra på den internationella agendan.

Det är ofta kvinnor och barn som får lida av mäns alkoholmissbruk.
(Foto: Dhoxax)

Att dessa problem behandlades för 100 år sedan som moralfrågor snarare än som alkoholskador på tredje part handlar snarast om ett paradigmskifte från moralfrågor till en vetenskaplig grund, påpekar Rekve.

– Trots detta talar vi fortfarande

idag i stort sett om desamma sociala skador vilka härstammar ur missbruk. Även idag handlar det om familjevåld, fattigdom, förlorade arbetsinsatser och otrygghet på offentliga platser osv.

Rekve konstaterar att övergången från en moralbaserad syn på

alkoholskador till en vetenskapligt baserad syn har synliggjort behovet av forskningsbaserad kunskap om vilka alkoholens sociala skador är.

– Vi vet att alkoholbruk får sociala konsekvenser vilka drabbar även andra än drickaren själv, men vi saknar grundläggande, strukturerad forskning om vilka dessa skador egentligen är och hur allmänheten upplever andras alkoholbruk.

Problematisert forskningsområde

Studier om skador på tredje part stöter på ett stort antal metodologiska problem. Varför upplevs vissa situationer som inkluderar alkohol som skadliga? Vad kan vi säga på en universell nivå om skador på tredje part; handlar upplevda skador snarare om kulturella skillnader än skillnader i konsumtionsmönster? Vad kan vi egentligen säga om alkoholens ekonomiska effekter? Vi vet att missbruk av alkohol kan leda till ett stort antal förlorade arbetstimmar i form av ineffektivt arbete och sjukledigheter, men vad kan vi säga om alkoholens positiva effekter för samhällsekonomin, t.ex. i form av konkreta inkomster inom ramen för alkoholförsäljning, men också i form av alkoholens inverkan i sociala situationer bl.a. i företagsvärlden?

WHO:s globala alkoholstrategi

I WHO:s globala alkoholstrategi ingår insatser som motverkar skadligt bruk av alkohol. Rekve berättar att extra uppmärksamhet har fästs vid att minska alkoholskador på drickarens närmaste och andra grupper som är särskilt utsatta för alkoholens skadliga effekter. WHO har startat ett forskningssamarbete om alkoholskador på tredje part. I projektet medverkar ett antal länder i bl.a.

Asien, Afrika, Nord- Mellan- och Sydamerika och projektets första fas är att genom surveyundersökningar belysa allmänhetens upplevelser av alkoholens skadliga effekter i deras närmaste och i samhället överlag.

Satsningen på alkoholskador på tredje part har även en viktig roll som ett tillägg till WHO:s satsning på icke-smittsamma sjukdomar. Sjukdom förorsakad av alkoholmissbruk räknas till icke-smittsamma sjukdomar, men termen inkluderar inte missbrukets sociala konsekvenser.

Folkhälsa framom frihandel

WHO är inte den enda aktören som just nu lyfter fram alkoholskador på andra än själva drickaren; ett antal nationella forskningssatningar har gjorts eller planeras i bl.a. Norden, Kanada, i Australien och Nya Zeeland. Rekve, som koordinerar WHO:s arbete på området, har funderat hur intresset för denna "nygamla" infallsvinkel på alkoholskador vaknat.

– I dagens frihandelsbetonade klimat finns det ett behov av nya argument och justifieringar för behovet av att ställa folkhälsa framför handel och ekonomiska incitament. Frihandel tenderar att ha förkörsrätt både inom EU och i USA idag och varje begränsande åtgärd måste motiveras, ofta med ekonomiska grunder, säger Rekve.

Olika beräkningar på hur mycket samhället förlorar i arbetstimmar, sjukskrivningar, medicinsk vård och socialvård p.g.a. alkoholrelaterade skador är exempel på ekonomiskt motiverade folkhälsoargument.

– Fokus på alkoholskador på tredje part kunde fylla det gap som idag finns mellan konsumtion och riskhantering och eventuellt bidra till att finna en mera hållbar balans mellan frihandel och folkhälsa, konstaterar Rekve.

6 Internationellt blick

Dag Rekve, från Norge arbetar vid avdelningen för psykisk hälsa och missbruk vid Världshälsorganisationen (WHO) i Geneve.
(Foto: Martina Lybeck)

Thailand og WHO samarbejder om skader på tredjepart

Det er kun en tredjedel af alle voksne thailændere, der drikker, og den gennemsnitlige drikkefrekvens er meget lavere end i Vesten. Men når thailændere først drikker, så drikker de rigtig meget.

De unge menneskers middagslur til trods er Thailand aktivt medlem af International Group to Study Alcohol's Harm to Others (IGSHAO)

Det mest bemærkelsesværdige ved alkoholvanerne i Thailand er den samlede stigning i alkoholforbruget per indbygger fra meget lav forekomst og meget stor indtagelse per gang, til hyppigere forbrug med lidt mindre indtagelse per gang. Som på andre spirende markeder, er alkoholforbruget steget, og drikkevanerne er blevet mere vestlige i de senere år. Dette betyder, at der har været en stigning i forbruget af vestlige drikkevarer som øl, RTD-drikke (ready to drink) og vin, og et fald i traditionelle og lokale drikkevarer. Brugen af alkohol er ændret fra, at man drikker ved særlige lejligheder til en livsstil.

Alkoholforbruget er den vigtigste faktor med hensyn til sundhedsrisiko, og akutte virkninger er de største kilder. I 2006 stod alkoholforbruget for næsten 40.000 dødsfald og kostede Thailand omkring 156 milliarder Baht, hvilket svarer til to procent af det thailandske bruttonationalprodukt. Ud over spritkørsel, så har man i Thailand ikke meget kendskab til effekten af skader på tredjepart. Vold i hjemmet betragtes stort set som en privatsag. Indvirkningen på personale, produktionstab, sundhedskostninger, omkostningerne ved ødelagt ejendom og prisen for retshåndhævelse og straffetretssystemet bliver mere eller mindre ignoreret.

At rette opmærksomhed mod skader på tredjepart

Noglepersoner i den thailandske alkoholkontrol fandt i fællesskab ud af, at samfundsansvar og respons på passiv rygning, i lighed med alkoholskader på tredjepart, var en vigtig faktor, som understøtter den nylige succes i tobakskontrollen. Yderligere data om skader på tredjepart betragtes som vigtig information for at

vedligeholde og fremme den drivende kraft i alkoholpolicyen, i tillæg til sygeligheds- og dødelighedsdata og sociale omkostninger ved alkoholstudier. Når man overfører noget uhåndgribeligt til noget håndgribeligt, så får man ekstra argumenter og kan fjerne uvidenhed om skader på tredjepart, og skaffe stærke beviser for at fange opmærksomheden hos politikere og regeringer i deres bestræbelser på at reducere den slags skader.

Et globalt fænomen

Skader på tredjepart på grund af alkohol blev anerkendt som et globalt forskningsemne på det første Global Expert Meeting on Alcohol, Health and Social Development i Sverige i 2009. Alligevel er det ikke nemt at sætte tal på effekten for andre. Her behøves en omfattende metode til at måle områder for de skadelige konsekvenser af alkoholkonsumtion, både fra families, venners, arbejds-kollegers og fremmedes drikkevaner. Thailand er aktivt medlem af International Group to Study Alcohol's Harm to Others (IGSHAO), hvor akademikere lærer og deler viden og ekspertise om dette emne. Samtidig vil forskning i forskellige sammenhænge over hele verden bekræfte, at skader på tredjepart er et globalt fænomen, og den vil støtte bestræbelserne på at gøre dette til en global politisk dagsorden.

Det internationale WHO/Thai-Health fælles forskningsprojekt om skader på tredjepart, på grund af alkoholindtagelse, støtter seks lav- og middelindkomstlande i afholdelsen af tilsvarende forskningsprojekter. De vigtigste mål handler om at forstå omfanget og størrelsen af disse skader, samt at sammenligne profiler på skader af andres alkoholindtagelse inden for og på tværs af samfund.

KILDER

- Thaksaphon Thamarangsi og Orratai Waleewong
- Center for Alcohol Studies, International Health Policy Program, Thailand.

Tips

LITTERATUR

- Baklien, Bergljot (1987) Andres fyll, ss 21–24 i Tidsskrift om Edruskapsspørsmål, 1, 1987
- Elmeland, Karen & Susanne Villumsen (2007) Udviklingen i danskernes holdninger til alkoholforbrug og alkoholpolitiske spørgsmål i Nordisk alkohol & narkotikatidskrift 24 (1) 5–23.
- Huhtanen, Petri & Christoffer Tigerstedt (2010) Kuinka paljon kärsimme muiden juomisesta (Hur mycket lider vi av andras drickande) ss. 220–233 i Mäkelä Pia & Heli Mustonen & Christoffer Tigerstedt (red): Suomi juo, suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008, THL, Yliopistopaino, Helsinki 2010
- Itäpuisto, Maritta (2005) Koke-muksia alkoholiongelmiaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta (akademisk avhandling om erfarenheter av barndom med alkoholiserade föräldrar) Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 124.
- Johansson, Pia et.al. (2006) The Social Costs of Alcohol in Sweden 2002, SoRAD Forskningsrapport 36, 2006
- Kristiansen, Louise; Ekholm, Ola, Grønæk, Morten & Schurmann Tolstrup, Janne (2008) Alkohol i Danmark – Voksnes alkoholvaner og holdning til alkoholpolitik 2008 Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet
- Lindgaard, Helle (2012) Familier med alkoholproblemer Et litteraturstudium af familieorienteret alkoholbehandling, Sundhedsstyrelsen (<http://www.sst.dk/~media/Sundhed%20og%20forebyggelse/Alkohol/Kampagner/>

Nyhed_rapport_familieorienteret_alkoholbehandling_2012.ashx)

- Luhtanen, Marjukka & Kaarina Tamminiemi & Ritva Varamäki (2012) Suomalaisten alkoholi-asenteet (Finländarnas alkohol-attityder), Soste, Helsingfors
- Meld.St 20 (2011–2012) Melding till Stortinget. Se mig! En helhetlig rusmiddelpolitik, alkohol, narkotika, doping; Det Kongelige Helse- og Omsorgsdepartementet, 2012
- NAD (2012) Nordic Studies on Alcohol and Drugs, nr 4 med inlägg och debatt om kostnadsstudier
- Nordlund Sturla & Osthus Ståle (2012) What is alcohol abuse? Attitudes to drinking in seven European Countries. Addiction Research & Theory (In press)
- Norström Thor & Ingeborg Rossow (2012) Population drinking and drunk driving in Norway and Sweden; paper vid KBS konferens, Stavanger, juni 2012 (inlämnat för publicering)
- NOU 2003:31:Retten til et liv uten vold
- Raitasalo, Kirsimarja & Holmila, Marja (2012) Äidin päihteiden käytön yhteys lapsen kokemiin haittoihin. Rekisteritutkimuksen tuloksia. Yhteiskuntapolitiikka 77(1), 53–62
- Rossow, Ingeborg & Ragnar Hauge (2004) Who pays for the drinking, pp 1094–1102 i Addiction 99, 2004
- Rossow, Ingeborg et al (2009) Nära pårørende av alkoholmisbrukere – hvor mange er de og hvordan berøres de? Sirius-rapport 9/ 2009
- Sentio Research, 2012
- Skjørten, Kristin (1994) Voldsbilder i hverdagen: om menns

forståelse av kvinnemishandling

- Statens Folkhälsoinstitut (2008): Barn i familjer med alkohol- och narkotikaproblem, omfattning och analys; förf. Sofia Ljungdal
- Storrøll, Elisabeth E et al (2010) Skader og problemer forbundet med bruk av alkohol, narkotika och tobak, SIRUS rapport nr 3/2010, Statens institutt for rusmiddelforskning

NETTSIDER

- [www.regjeringen.no Kvinnevoldsutvalget](http://www.regjeringen.no/Kvinnevoldsutvalget)
- http://vartfemtebarn.com/Vart_femte_barn
- www.lastenseurassa.fi/v3_svenska.php I sällskap av barn
- www.avogtil.no/category.php?categoryID=269 AV-OG-TIL
- www.sst.dk/Sundhed%20og%20forebyggelse/Graviditet/Anbefalinger%20til%20gravide/UdmeldingerOmAlkohol/Gravide.aspx Sundhedsstyrelsen
- www.thl.fi/thl-client/pdfs/ab13b5d1-cdaf-4211-9081-da8577842dce Institutet för hälsa och välfärd
- [www.fare.org.au/Foundation for Alcohol Research & Education](http://www.fare.org.au/Foundation_for_Alcohol_Research_&_Education)
- www.sirus.no Statens institutt for rusmiddel-forskning
- www.thl.fi/sv_SE/web/sv Institutet för hälsa och välfärd
- www.sst.dk/~media/Sundhed%20og%20forebyggelse/Alkohol/Kampagner/Nyhed_rapport_familieorienteret_alkoholbehandling_2012.ashx Sundhedsstyrelsen

1	NVC anbefaler
2	Fakta
3	Fra virkeligheten
4	Politikk
5	Fra forskning
6	Internasjonalt blick
7	Tips
8	Sammendrag Summary

Sammendrag Summary

ÖVERSÄTTNING: Magnus Gudnason

Alcohol consumption and harm to others

Costs to society of alcohol are enormous. Therefore, reducing the damage caused by alcohol is an important factor in increasing public health and welfare in our societies. And it is not just the drinker himself who is at risk of harm, but also the family, colleagues and society in general.

Alcohol research shows that general measures which reduce the total consumption of alcohol have an effect on the level of damage and thus also harm to others. The World Health Organization WHO's recommendations to countries all over the world call for reduced access to alcohol, high prices and rules that limit marketing and advertising, all with the aim to reduce alcohol-related damage.

In the Nordic countries, except for Denmark where it is possible to buy alcoholic beverages in supermarkets, we also have state retail monopolies as a way to restrict the availability of alcohol. But restrictions and monopoly is not enough. If we are to overcome the harmful effects of alcohol on third parties, we must work across the whole social policy field.

This is why the Nordic Centre for Welfare and Social issues addresses the theme of alcohol consumption and harm to others. By third parties or others, we mean:

- families/children of those who abuse alcohol
- drunk driving injuries
- people experiencing alcohol-related violence and fighting in outdoor settings
- society and labour market due to reduced productivity, alcohol-related absence and sick leave

- work colleagues due to poor working environment, extra work, etc.

In this booklet, we discuss alcohol consumption and harm to others from several different perspectives. In many cases, our focus will be on the children, which makes the work all the more important.

THE NORDIC CENTRE FOR WELFARE AND SOCIAL ISSUES RECOMMENDS

1) In all alcohol policy decisions, harm to third parties should be taken into account.

Harm to third parties affects the individual and society in various ways; through increased crime, violence, social and medical injuries as well as physical and mental illness. Both the suffering of those affected and the costs to society are substantial. In order to minimize damage, alcohol policies should also include harm to third parties.

Having an effective strategy for preventive work on harm to third parties is an important part of implementing national alcohol policies.

2) Municipalities and regional actors, such as the county councils in Sweden, should have a clear strategy on how to reduce and alleviate harm to third parties.

The municipalities and county councils should have a clear and concise strategy when it comes to harm due to alcohol abuse of others. The action plans should include details on what should be implemented in order to prevent and treat the social, medical and economic burden of alcohol abuse,

1	NVC anbefaler
2	Fakta
3	Fra virkeligheten
4	Politikk
5	Fra forskning
6	Internasjonalt blikk
7	Tips
8	Sammendrag Summary

both for the drinker himself and people around him. This is especially important since many activities of the municipalities and county councils are aimed at children, youths, health and social care where staff may come in contact with people who suffer from the abuse of others.

3) The alcohol policy of the workplace should also include harm to third parties.

Alcohol has been dealt with in different ways in the labour market in the Nordic countries. Today, many different methods are used to deal with alcohol-related issues in the workplace. Usually, it is about individual drinking habits and less often about mental and physical illness due to someone around you abusing alcohol. By also including harm to third parties in action plans and policies, employers may reduce costs for production loss and sickness absence.

4) Set aside resources for increased Nordic research

cooperation on alcohol-related harm to third parties.

Society's total cost of alcohol is not currently known, but it has been estimated to equal 0.9 to 5.5 per cent of the GNP in the Nordic countries.

However, these estimates vary in and between the Nordic countries. In some cases, only tangible costs, such as alcohol related costs in health and welfare services, the criminal justice system and the like, are included, but in other cases, the socioeconomic estimate is wider, taking account of intangible costs, such as loss of productivity and of life quality. Estimated costs of harm to others figure in both these kinds of calculations, but they need to be specified. In order to benefit from the preventive approach to third party harm caused by alcohol, the knowledge of risk and protective factors must be good. Increased Nordic research in the field of active methods and research on the existing socio-economic effects could create new knowledge, which in turn would be beneficial to national alcohol policies.

Áfengisneysla og tjón á öðrum

Kostnaður samfélagsins vegna tjóns af völdum áfengis er verulegur. Það er því mikilvægt að takmarka tjón af völdum áfengis til að bæta lýðheilsu og velferð í norrænu samfélagi. En það er ekki bara drykkjumaðurinn sem er í hættu á að verða fyrir tjóni, heldur líka fjölskyldan, vinnufélagarnir og samfélagið í heild sinni.

Áfengisrannsóknir sýna að almennar aðgerðir sem draga úr heildarnotkun áfengis hafa áhrif á umfang tjóna og þar með líka

á tjón á öðrum. Alþjóða heilbrigðismálastofnunin WHO mælir með við lönd heimsins að þau takmarki aðgang að áfengi, hafi hátt verðlag og reglur sem takmarka markaðssetningu og auglýsingar, allt í þeim tilgangi að draga úr áfengistengdu tjóni. Á Norðurlöndunum að Danmörku undanskilinni, þar sem má kaupa áfengi í matvöruverslunum, höfum við þar að auki áfengiseinkasölu sem leið til að draga úr aðgengi að áfengi. En takmarkanir og áfengiseinkasala er

ekki nóg. Ef við eigum að ná tökum á skaðlegum áhrifum áfengis á þriðja aðila verðum við að vinna með félagsmálastefnuna á breiðum grundvelli.

Þetta liggur að baki ákvörðunar Norrænu velferðarmiðstöðvarinnar um að taka áfengisneyslu og skaðleg áhrif á aðra til umfjöllunar. Með þriðja aðila eða öðrum er átt við:

- fjölskyldur/börn þeirra sem misnota áfengi
- tjón í umferðinni vegna drukkinna ökumanna
- fólk sem lendir í áfengistengdu ofbeldi og slagsmálum utanhúss
- samfélagið og vinnumarkaðinn vegna minni framleiðni, áfengistengdra fjarvista og veikinda-leyfa
- vinnufélaga vegna lélegs vinnuumhverfis, yfirvinnu og svo framvegis

Í þessu þemahefti fjöllum við um áfengisneyslu og skaðleg áhrif á aðra frá mörgum ólíkum sjónarhornum. Í mörgum tilvikum eru börn í brennidepli, en það eykur verulega mikilvægi þessa átaks.

NORRÆNA VELFERÐAR-MIÐSTÖÐIN RÁÐLEGGUR

1) Í allri ákvarðanatöku um stefnu í áfengismálum ber að taka tillit til skaðlegra áhrifa á þriðja aðila.

Skaðleg áhrif á þriðja aðila bitna á einstaklingum og samfélaginu á ólíkan hátt með aukinni glæpastarfsemi, ofbeldi, félagslegu og læknisfræðilegu tjóni ásamt líkamlegu og andlegu heilsutjóni. Þjáningar þess sem fyrir verður eru umtalsverðar og eins er kostnaður samfélagsins mikill. Til þess að lágmarka tjónið verðum við að víkka stefnuna í áfengismálum þannig að hún nái einnig yfir tjón á þriðja aðila.

Virk stefna í forvarnarstarfi um tjón á þriðja aðila er mikilvægur þáttur í að hleypa stefnu hvers lands fyrir sig í framkvæmd.

2) Sveitarfélög og svæðisstjórnir, eins og til dæmis lénsþingin í Svíþjóð, ættu að hafa skýra stefnu í framkvæmdaáætlunum sínum um hvernig megi draga úr og lina þjáningar þriðja aðila.

Sveitarfélög og svæðisstjórnir ættu að hafa skýra og greinilega stefnu þegar kemur að tjóni af völdum áfengismisnotkunar annarra. Framkvæmdaáætlanirnar ættu að innihalda upplýsingar um hvað beri að framkvæma til að koma í veg fyrir og meðhöndla félagslegt, læknisfræðilegt og fjárhagslegt tjón sem misnotkun áfengis veldur, bæði fyrir þann sem neytir áfengis og fyrir einstaklinga sem dveljast í návist einstaklings sem misnotar áfengi. Þetta er einkum mikilvægt þar sem margvísleg starfsemi innan sveitarfélaga og svæðisstjórna beinist að börnum, ungmennum, umhyggju og umönnun þar sem starfsfólkið getur komist í samband við einstaklinga sem líða fyrir misnotkun annarra.

3) Stefna vinnustaðarins í áfengismálum á einnig að taka með tjón á þriðja aðila.

Áfengi hefur komið við sögu á ólíkan hátt á vinnumarkaði á Norðurlöndunum. Í dag er beitt ólíkum aðferðum til að taka upp áfengismálefni í vinnunni. Oftast nær snýst það um áfengisvenjur einstaklinga og sjaldnar um andlega og líkamlega vanheilsu vegna þess að einhver nátengdur misnotar áfengi. Með því að víkka framkvæmdaáætlanir og stefnu til þess að ná líka yfir tjón á þriðja aðila geta vinnuveitendur minnkað kostnað vegna framleiðslutaps og sjúkrafjarvista.

4) Veitið fjármagni í aukið norrænt samstarf á sviði rannsókna um tjón af völdum áfengis á þriðja aðila.

Heildarkostnaður samfélagsins vegna áfengis er óþekktur, en hlutfallið af vergri þjóðarframleiðslu Norðurlandanna er töluvert hátt og hefur verið áætlað á bilinu 0,9 til 5,5 prósent. Áætlanirnar eru á reiki þar sem í mörgum tilvikum er bara tekinn með beinn kostnaður innan ólíkra þjóðfélagsgeira eins og heilsugæslu og fangelsismála, en í öðrum tilvikum er beitt þrengri samfélagslegum útreikningum sem taka tillit til óbeins kostnaðar eins

og minni framleiðni og lakari lífsgæða. Kostnaður vegna tjóns á öðrum er tekinn með í þessum útreikningum, en reikniaðferðirnar og nánari sundurliðun mætti þróa frekar. Til þess að ná fram árangri í forvarnarstarfi sem tengist tjóni af völdum áfengis á þriðja aðila verður þekkingin á áhættu- og verndarþáttum að vera góð. Auknar norrænar rannsóknir á þessu sviði um áhrifaríkar aðferðir, auk rannsókna á því hver samfélagslegu áhrifin eru, gætu skapað nýja þekkingu sem í ofanálag gæti gagnast áfengismálastefnu viðkomandi lands.

Alkoholinkäyttö ja haitat muille

Alkoholihaittojen yhteiskunnalliset kustannukset ovat mittavat. Haittojen vähentäminen on siksi tärkeää sekä kansanterveyden että hyvinvoinnin lisäämiseksi yhteiskunnassa. Haitat eivät kuitenkaan koske yksinomaan alkoholin kuluttajia, vaan myös perheitä, työtovereita ja yhteiskuntaa yleensä.

Alkoholitutkimus osoittaa, että yleisillä alkoholin kokonaiskulutusta vähentävillä toimenpiteillä on vaikutusta haittojen määrään ja siten myös toisille aiheutettuihin haittoihin. Maailman terveysjärjestön WHO:n suositukset, joiden tavoitteena on nimenomaan haittojen vähentäminen, korostavat alkoholin saatavuuden rajoittamista, korkeita hintoja sekä markkinoinnin ja mainonnan sääntelyä. Pohjoismaissa, Tanskaa lukuun ottamatta, jossa alkoholijuomia myydään päivittäistavarakaupassa, on hyvin toimivat vähittäismyyntimonopolit jotka rajoittavat alkoholin saatavuutta. Rajoitukset ja monopolit eivät kuitenkaan riitä. Jotta voisimme vähentää alkoholin haittoja kolmansille osapuolille, meidän on

työskenneltävä laaja-alaisesti koko sosiaalipoliittisella kentällä.

Tätä taustaa vasten Pohjoismaiden hyvinvointikeskus käsittelee alkoholinkäyttöä ja siitä muille aiheutuvia haittoja.

Kolmansilla osapuolilla tai muilla tarkoitamme:

- Alkoholin väärinkäyttäjien perheitä ja lapsia
- Osallisia rattijuoppojen aiheuttamissa liikenneonnettomuuksissa
- Henkilöitä jotka joutuvat alkoholiin liittyvän väkivallan tai rikoksen kohteeksi
- Yhteiskuntaa ja työelämää, jotka kärsivät heikentyneestä tuottavuudesta, sairauspoissaoloista ja sairauslomista
- Työtovereita jotka kärsivät huonosta työilmapiiristä, lisätöistä, jne.

Tässä teemajulkaisussa käsittelemme alkoholinkäyttöä ja haittoja muille useasta eri näkökulmasta. Lapset ovat keskeisessä asemassa, korostaen ehkäisevän työn tärkeyttä.

POHJOISMAINEN HYVINVOINTI-KESKUS SUOSITTELEE

1) Alkoholin haitat muille on huomioitava alkoholipoliittisessa päätöksenteossa.

Alkoholista koituu muille erilaisia haittoja. Sekä yksilöille että yhteisölle koituvat haitat ilmenevät muun muassa lisääntyneenä rikollisuutena, väkivaltana, sosiaalisina haittoina ja terveyshaittoina sekä mielenterveysongelmina. Sekä yksilöön kohdistuva kärsimys että yhteiskunnalle aiheutuvat kustannukset ovat mittavat. Jotta voisimme vähentää alkoholista aiheutuvia haittoja on haitat muille otettava selkeämmin huomioon alkoholipoliitikassa ja sen toimialuetta laajennettava. Hyvä ehkäisevä strategia, jonka tavoitteena on kolmansille osapuolille koituvien haittojen vähentäminen, on oleellinen osa kansallista alkoholipoliittikkaa.

2) Kuntien ja aluetason toimijoiden tulisi laatia strategia jolla pyritään vähentämään alkoholinkäytön muille aiheuttamia haittoja.

Kunnilla ja aluetason toimijoilla tulee olla selkeä suunnitelma alkoholin väärinkäytön muille aiheuttamien haittojen varalle. Toimintasuunnitelman tulee sisältää selvityksen siitä, miten alkoholin väärinkäytöstä aiheutuvia sosiaalisia, terveydellisiä ja taloudellisia haittoja sekä alkoholin väärinkäyttäjien että heidän lähipiirinsä osalta voidaan ehkäistä ja hoitaa. Kuntien ja aluetason palvelut suuntautuvat nimenomaan lapsiin ja nuoriin, hoitoon ja huolenpitoon joissa alkoholinhaitat muille korostuvat. Näin ollen on tärkeitä huomioida sosiaali- ja terveydenhuollon puitteissa tapahtuva ehkäisevä työ kuntien ja aluetason toimintasuunnitelmissa.

3) Työpaikan alkoholinkäyttöä koskevan ohjeistuksen tulee myös puuttua alkoholista muille aiheutuviin haittoihin.

Alkoholiasioita on käsitelty ja käsitellään työpaikoilla eri menetelmin eri Pohjoismaissa. Työpaikkojen alkoholilinjaukset koskevat tavallisesti työntekijöiden alkoholinkäyttöä; alkoholinkäytöstä aiheutuvat terveydelliset ja mielen-terveydelliset ongelmat muille jäävät usein huomiotta. Laajentamalla toimintasuunnitelmia ja linjauksia niin, että ne sisältävät toimenpiteitä jotka koskevat myös alkoholihaittoja muille kuin itse juojille, voidaan vahvistaa työn tuottavuutta ja vähentää sairauspoissaoloja.

4) Rahoitusta pohjoismaiseen tutkimusyhteistyöhön, joka koskee alkoholinkäytön haittoja muille, on lisättävä.

Alkoholista aiheutuvien yhteiskunnallisten kokonaiskustannusten suuruutta ei tiedetä. On arvioitu, että ne suuruusluokaltaan vastaavat 0,9 – 5,5 prosenttia eri Pohjoismaiden bruttokansantuotteista. Arviot kustannusten suuruudesta vaihtelevat muun muassa sen takia, että joissakin arvioissa huomioidaan vain niin sanotut välittömät kustannukset, kuten sosiaali- ja terveyspalveluiden tai kriminaalihuollon menoja. Toiset arviot taas pyrkivät kattamaan myös niin sanottuja välillisiä kustannuksia, jotka liittyvät esimerkiksi tuottavuuden laskuun tai elämän laadun huononemiseen. Alkoholin haittoja muille saattaa sisältyä molempiin näihin laskelmiin mutta niiden määrittely- ja arviointimenetelmiä tulisi kehittää. Tehokas alkoholihaittojen ennaltaehkäisy edellyttää hyvää tuntemusta riskitekijöistä ja haittoilta suojaavista tekijöistä. Laajempi pohjoismainen tutkimusyhteistyö alkoholin haitoista muille, niiden ennaltaehkäisystä sekä haittojen yhteiskuntataloudellisesta merkityksestä tuottaisi uutta, myös kansallista alkoholipoliittikkaa hyödyttävää tietoa.

Skribenterne fra Nordens Velfærdscenter

Gerd Vidje
Redaktør og journalist.
Frilans, for tiden
tilknyttet NVC.
Bioingeniør, journalist,
kommunikasjon og
ledelse.

Pia Rosenqvist
*Specialrådgivare,
politices magister.*
Arbetar med projekt
på alkohol- och
drogområdet vid
NVC Finland

Magnus Gudnason
*Akademisk med-
arbejder, cand.mag*
i dansk og engelsk
samt translator.
Udfører diverse
informationsmæssigt
og journalistisk
arbejde, herunder
redaktionelt arbejde,
simultantolker,
oversætter, og opretholder NVCs
kontaktnet.

Lasse Winther
*Wehner Informations-
medarbejder,*
cand.it og bachelor
i engelsk.
Varetager opgaver af
informationsmæssig og
journalistisk karakter,
herunder redaktionelt
arbejde, layout,
website, oversættelse
og IT-opgaver.

Helena Lagercrantz
*Informationsansvarig,
journalist, kandidat-
examen från Kultur-
vetarlinjen.*
Koordinerande
informationsansvar för
Nordens Velfærdscenter.

Julius von Wright
Webbredaktör.
Informatör och
redaktör för popNAD
i NVC Finland.

Martina Lybeck
Politics magister.
Projektmedarbetare
på alkohol- och
drogområdet vid
NVC Finland.

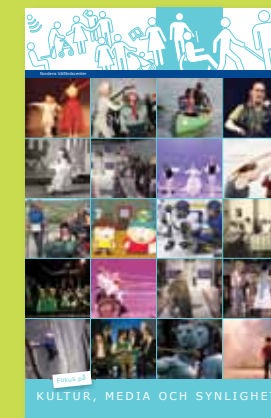

Nina Karlsson
*Projektledare,
politices magister.*
Arbetar med projekt
på alkohol- och
drogområdet vid
NVC Finland.

Ingrid er en gladjente på snart åtte som ikke på noe vis har erfaringer med alkohol. Hun stilte velvillig opp som modell til glede for fotografen og redaktøren – og med sitt uttrykk gir hun oss alle noe å tenke på.

Nordens Velfærdscenter har tidligere gett ut følgende temahäften:

Temahäftena «Fokus på ungdom utenfor», «Fokus på velfærds-teknologi», och «Fokus på nordisk handikappolitik» är också översatta till engelska.

Samtliga temahäften kan laddas ner i pdf-format via www.nordicwelfare.org eller beställas i tryckt format via www.4.ekotryckredners.se/nordicwelfare

Nordens Velfärdscenter

Nordens Velfärdscenter – en institution under Nordiska ministerrådet

Vi arbetar för att belysa olika aspekter och stimulera utvecklingen av den nordiska välfärdsmodellen.

Vårt arbete syftar till att främja inkludering av utsatta grupper, likabehandling, social solidaritet samt tillgänglighet och kvalitet i fråga om samhällets tjänster.

Nordens Velfärdscenters tre huvuduppgifter:

Kunskap

Vi samlar och sammanställer erfarenheter från de nordiska länderna inom det välfärdspolitiska området.

Vidareföring

Vi sprider kunskap och erfarenheter av goda exempel via våra aktiviteter och nätverk.

Dialog

Vi skapar dialog mellan politiker, forskare och praktiker.

Vi arbetar med följande områden:

- Alkohol- och drogfrågor
- Arbetsinkludering
- Dövblindfältet
- Funktionshinderfrågor
- Social service
- Velfärdsmodellen
- Velfärdsteknologi

Vår organisation

Institutionens huvudkontor ligger i Stockholm och dotterinstitutionerna i Danmark och Finland.

Nordens Velfärdscenter leds av en styrelse med representanter från de fem nordiska länderna. Styrelsen utses av Nordiska ministerrådet.

Till vår verksamhet har vi knutit nordiska institutions- och expertnätverk. Deras uppgift är att förankra vårt arbete i praktiken och att vidareföra resultat till beslutsfattare och praktiker.

En viktig del av vårt arbete sker internationellt. Vi samarbetar med internationella aktörer inom social- och hälsoområdet, bland annat EU, Europarådet och FN.